

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Jan ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského
Bakalářská práce

Autor: Andrea Stejskalová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání,
Společenské vědy se zaměřením na vzdělání
Vedoucí práce: PhDr. Beran Zdeněk, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Andrea Stejskalová
Studium: P15P0724
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Bc. učitelství - všeobecný základ

Název bakalářské práce: Jan ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského
Název bakalářské práce AJ: Jan of Šelmberk at the Court of Vladislav Jagellonský

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce analyzuje působení Jana ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského, kde Šelmberk zastával významné úřady a měl blízko k samotnému panovníkovi. Práce se zaměřuje především na pozici Jana ze Šelmberka u dvora v porovnání s ostatními českými šlechtici a také na jeho vliv na krále. Zabývá se úředními i soukromými prameny, které Jan vydal i jeho rolí při jednání o tzv. Kutnohorském náboženském míru a Vladislavském zřízení zemském. K lepšímu porozumění slouží také základní poznatky o rodu ze Šelmberka, Šelmberkových majetcích a úřadech, které mu připadly právě na základě vykonávání jeho úřadu kancléře.

Prameny: SOA Třebon, fond Archiv města Stráž nad Nežárkou. SOA Plzeň, fond Teplá, klaster OPraem (1197-1908). Zemský archiv v Opavě, fond Arcibiskupství Olomouc 11441961. Zemský archiv v Opavě, fond Archiv obce Lobodice. Archiv český VI., ed. František Palacký, Praha 1872. Archiv český VII., ed. František Palacký, Praha 1887. Archiv český VIII., ed. František Palacký, Praha 1888. Archiv český IX., ed. František Palacký, Praha 1889. Archiv český X., ed. František Palacký, Praha 1890. **Literatura:** SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze království českého I-XV, Praha 1993-1998. MACEK, Josef, Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha 2001. MACEK, Josef, Jagellonský věk v Českých zemích (1471-1526). Díl 2. Šlechta, Praha 1994. ČORNEJ, Petr - BARTLOVÁ, Milena, Velké dějiny zemí Koruny české VI., Praha 2007. ČECHURA, Jaroslav, České země v letech 1437-1526. II. díl. Jagellonské Čechy (1471-1526), Praha 2012. TOMEK, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy X., Praha 1855-1897. PALACKÝ, František, Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě V., Praha 1939. ZELENKA, Jan - DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, Dvory a rezidence ve středověku I., Praha 2006.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta
Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Oponent: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením PhDr. Zdeňka Berana, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Andrea Stejskalová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této práce a stejně tak i za čas, který mi věnoval. Dále bych také ráda poděkovala rodině a přátelům.

Anotace

Andrea Stejskalová: Jan ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 46 s., bakalářská práce.

Bakalářská práce analyzuje působení Jana ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského, kde Šelmberk zastával významné úřady a měl blízko k samotnému panovníkovi. Práce se zaměřuje především na pozici Jana ze Šelmberka u dvora v porovnání s ostatními českými šlechtici a také na jeho vliv na krále. Zabývá se úředními i soukromými prameny, které Jan vydal i jeho roli při jednání o tzv. Kutnohorském náboženském míru a Vladislavském zřízení zemském. K lepšímu porozumění slouží také základní poznatky o rodu ze Šelmberka, Šelmberkových majetcích a úřadech, které mu připadly právě na základě vykonávání jeho úřadů u královského dvora.

Klíčové slova: Jan ze Šelmberka, Vladislav Jagellonský, panovnícký dvůr, česká šlechta, pozdní středověk, Čechy

Abstract

Andrea Stejskalová: Jan of Šelmberk at the Court of Vladislaus Jagiello, Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018, 46 s., the bachelor thesis.

The bachelor thesis analyzes the work of Jan of Šelmberk at the court of Vladislaus Jagiello, where Šelmberk held important offices and was close to the monarch himself. The work focuses mainly on the position of Jan of Šelmberk at the court, compares Jan to other Czech nobles and also analyzes his influence on the king. It deals with the official and private sources that Jan issued as well as his role during the negotiations on the Religious Peace of Kutná Hora or the Vladislaus Land Order. The work notices Šelmberk family, his property and of course his offices at the royal court, to enable basic understanding of the importance of Jan Šelmberk.

Key Words: Jan of Šelmberk, Vladislaus Jagiello, royal court, Czech nobility, late Middle Ages, Bohemia

Obsah

Úvod	1
1 Původ a sociální vazby.....	5
2 Jan ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského	8
2.1 Politik a člen královské rady	9
2.2 Nejvyšší kancléř Království českého.....	15
2.3 Nejvyšší komorník Království českého	23
3 Majetky	29
Závěr.....	31
Seznam pramenů a literatury.....	36
Archivní prameny	36
Edice	36
Literatura	37
Přílohy	40

Úvod

Tématem této bakalářské práce je analyzovat působení Jana ze Šelmberka, moravského katolického šlechtice na dvoře Vladislava II. Jagellonského. Šelmberk zde působil v letech 1479–1503 nejprve ve funkci nejvyššího kancléře království, a mezi léty 1503–1508 zastával úřad nejvyššího komorníka. Byl jedním z nejvlivnějších osob na královském dvoře a také údajně třetím nejbohatším šlechticem své doby. I přes svůj význam a nejspíše také značný vliv na panovníka samotného je však v odborné literatuře poměrně opomíjen a lze o něm nalézt pouze krátké zmínky, ve kterých je jeho jméno zmiňováno pouze ve výčtech dalších jmen nebo je značně zastiňováno ostatními.

Samotná práce je tudíž koncipována jako analýza jednotlivých úřadů, které Jan ze Šelmberka zastával na královském dvoře a současně je rozbohem míry jeho vlivu na krále Vladislava Jagellonského. Studie proto neodpovídá chronologickému řazení, ale je strukturována v podobě stručných sond těch nejvýznamnějších úřadů, které jsou posléze seřazeny na základě důležitosti v rámci Janovy kariéry. Zároveň je však cílem této práce stručně představit rod ze Šelmberka, v literatuře přehlížený, a osobu Jana ze Šelmberka. S problematikou Janových úřadů jsou provázány i některé jeho majetky, které budou také blíže rozebrány.

Celá studie je přitom podložena několika dochovanými prameny z třeboňského archivu, konkrétně z fondu *Historica Třeboň, 1216–1659 (1696)*,¹ ve kterém je uložena Janova korespondence s dalšími významnými šlechtici, převážně taktéž úředníky, podle níž lze demonstrovat značný vliv Jana na obsazování uvolněných úřadů u královského dvora i jeho vliv na krále samotného. Konkrétně lze jmenovat hlavně korespondenci s Petrem z Rožmberka týkající se úřadu zemského hejtmána nebo dopis od Jana z Lomnice a na Meziříčí, jenž

¹ Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, fond *Historica Třeboň, 1216–1659 (1696)*.

prezentuje Jana jako ochránce pikartů, všechny tyto prameny jsou pak vydány zároveň také Antonínem Rezkem v *Archivu českém 10*.²

Jako zásadní ediční pramen své práce jsem využila *Archiv český*,³ kde můžeme nalézt velké množství veřejných i soukromých listin týkajících se Jana nebo jím přímo vydaných. Tyto dokumenty tvoří základní podklad pro následující analýzy a byly podstatné především pro zmapování počátků Janovy kariéry u dvora a rovněž i pro charakteristiku jeho aktivit v rámci každého úřadu, který vykonával. Jako nejpodstatnější zdroj práce proto můžeme považovat *Akta veřejná i sněmovní v Čechách od r. 1500 do 1509*⁴ nebo také *Akta veřejná i sněmovní v království českém od r. 1466 do 1500*,⁵ kde se vyskytuje větší část zmiňovaných listin.

Důležitým pramenem, který je současně také první zmínkou o Janovi jako zastánci Vladislava a z něhož lze nadále odvodit i zisk jeho úřadů, je poté především Olomoucká smlouva.⁶ Dále je zde možné dohledat větší množství podkladů souvisejících s Janovými majetky, převážně ve výpisech z českých královských register.⁷

K analýze doby, ve které Jan žil, a k posouzení otázky, jak se člen tohoto nejprve nepříliš významného rodu objevil na takto vlivném postu, jsem vycházela z knihy *Velké dějiny zemí Koruny české 6*,⁸ kde je detailně popsán dlouholetý boj mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským o titul českého krále a kde je nejen vylíčena jejich taktika, ale zároveň i důležitost jejich spojenců, ať už zahraničních, či domácích, dále pak z příslušného dílu řady *České země v letech 1437–1526*,⁹ jejímž autorem je Jaroslav Čechura.

² *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského 1450–1526*, in: AČ 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890, s. 1–15.

³ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské (dále jen AČ) 4–19*, Praha 1872–1901.

⁴ *Akta veřejná i sněmovní v Čechách od r. 1500 do 1509*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 28–49.

⁵ *Akta veřejná i sněmovní v království českém od r. 1466 do 1500*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 362–517.

⁶ *Akta veřejná i sněmovní v království Českém 1478*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 377–387, č. 13.

⁷ *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 566–591.

⁸ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ *Velké dějiny zemí Koruny české 6*, Praha 2007.

⁹ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. 2. díl. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012.

Charakteristiku doby vlády Vladislava Jagellonského zároveň uceleně pojímá František Palacký v knize *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*,¹⁰ kde kvalitně zpracovává i otázku náboženské tolerance a s ní související Kutnohorský mír. Právě František Palacký je první autor, jenž zdůrazňuje Janovu účast na souvisejících jednáních a řadí ho k hlavním iniciátorům. Neméně podstatná je také charakteristika Jana pocházející z pera jeho současníka Bohuslava z Lobkovic, která je v díle citována.

Hlubší rozbor Janova rodokmenu i přehled jeho manželek a dětí shrnuje *Ottův slovník naučný*,¹¹ ve kterém však chybí bližší informace o jeho rodičích. Proto jako další podstatný zdroj tohoto tématu můžeme jmenovat dílo Augusta Sedláčka: *Hrady, zámky a tvrze království českého*,¹² kde je uvedena i jedna z mála zmínek o Janových rodičích a dědovi, na základě kterých bylo možné složit jeho úplný rodokmen i s podrobnostmi.

Problematiku šlechty a královského dvora v době Jagellonské popisují především knihy od Josefa Macka *Jagellonský věk v Českých zemích*,¹³ které zachycují především značnou moc šlechty v dané době a zároveň i mocenské boje spolu s uspořádáním Vladislavova dvora i problematiku královské rady. Analýza jednotlivých členů a funkcí na královském dvoře je poté uceleně podána a revidována v knize *České země v letech 1437–1526*.¹⁴ Na základě této revize bylo možné oba odhady počtu členů královského dvora porovnat. I v této kapitole je přitom klíčový *Archiv český*,¹⁵ ve kterém lze nalézt velký počet dokumentů týkajících se zadluženosti krále a podporujících tvrzení, že Jan ze Šelmberka mohl být také jedním z věřitelů krále.

¹⁰ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931.

¹¹ *Ze Šelmberka*, in: *Ottův slovník naučný* 24, Praha 1906, s. 579–580.

¹² August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 1–15*, Praha 1993–1998.

¹³ Josef MACEK *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 2. Šlechta*, Praha 1994. a Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992.

¹⁴ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. 2. díl. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012.

¹⁵ *Listinář pana Viléma s Pernšteina*, in: AČ 16, ed. František Dvorský, Praha 1897, s. 73–560.; *Dopisy rodu Hradeckého a Rosenberského od roku 1450 do 1526*, in: AČ 11, ed. Antonín Rezek, Praha 1892, s. 121–240.; *Registra soudu komorního*, in: AČ 19, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1901, s. 1–475.

Dále pak popis jednotlivých úřadů, povinností a kompetencí, jimiž Jan disponoval, nalezneme například v dílech: *Dějiny správy v českých zemích*¹⁶ nebo ve studii *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*,¹⁷ v níž jsou dále rozvedeny náplně práce jednotlivých úředníků v rámci kanceláře a také proces vzniku listiny. Pro určení činnosti komorníka byl poté podstatný příspěvek od Zdeňka Fialy: *Komorník a podkomoří*.¹⁸

K bližšímu rozboru problematiky Šelmberkova majetku pak lze uvést především *Hrady, zámky a tvrze Království českého*¹⁹ od Augusta Sedláčka, kde je zachycen jeho majetek v Čechách i na Moravě, například hrad a panství Kost, který se pojí s výkonem jeho funkcí, i popis jeho dalších majetků s jeho úřady nesouvisejících. Chybí však jakákoli zmínka o hradu Fürstenstein ve Slezsku, dnešnímu Książu v Polsku, o kterém informuje pouze *Ottův slovník naučný*,²⁰ o němž již zmínka padla.

¹⁶ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011.

¹⁷ Václava KALVASOVÁ-VOPATOVÁ, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*, rigorózní práce, FF UK v Praze, Praha 1979.

¹⁸ Zdeněk FIALA, *Komorník a podkomoří: (pojedenání o počátcích a vzájemném poměru obou do konce 13. století)*, Sborník historický 2, 1954, s. 57–82.

¹⁹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 1–15*, Praha 1993–1998.

²⁰ *Ze Šelmberka*, in: *Ottův slovník naučný* 24, Praha 1906, s. 579–580.

1 Původ a sociální vazby

Jan ze Šelmberka se narodil roku 1447.²¹ Jeho rodiči byli Jaroslav ze Šelmberka a Veronika z Boskovic, dcera Jana z Boskovic a Brandýsa,²² přičemž typické pro pány z Boskovic v období Vladislava Jagellonského je jejich spojení s Matyášem Korvínem, a to hlavně v osobě biskupa Tase z Boskovic.²³ Rodově spřízněn byl však tento rod i s Trčky z Lípy, Pernštejnů a dalšími.²⁴

Podstatné jsou i manželky Jana, který byl ženat celkem dvakrát a zplodil celkem tři syny a tři dcery. Jeho první manželkou byla Johanka ze Stráže, díky které získal rozsáhlý majetek a která mu porodila syny Jiřího (*1475), Jindřicha (*1487) a Jaroslava (*1480) a dcery Veroniku (*1483), Kateřinu (*1485) a Magdalenu (*1491).²⁵ Jeho druhou manželkou se stala nejspíše roku 1500 Johana z Krajku, vdova po Janovi Tovačovském z Cimburka. Jejich sňatek však spíše připomínal jakousi strategickou dohodu o propojení dvou významných sousedících panství s rozsáhlými pozemky.²⁶

Samotné jméno Jana ze Šelmberka je v pramenech spojené především s jeho významnými funkcemi u dvora, ale dochovala se i Janova charakteristika psaná Bohuslavem z Lobkovic. Ten povahu Jana ze Šelmberka popsal takto: „*I věk náš (dí) vyvodí muže, kteří proslulých ve starožitnosti nejsou menší. Co medle ke chvále, slávě a vznešenosti nedostává se kancléři království českého, Janovi Šelnberskému? Postava jeho je vznešená a jakousi zvláštní velebnost jeví jeho tvář; a co Cicero přičítá ušlechtilým mravům, nachází se u něho: největší vážnost s největší vlídností spojená. Vtip jeho jest ostrý, paměť věrná ve všem, cokoli kdy slýchal, vídal a čítal, a výmluvnost taková, jaké bych se u našinců ani nenadál. Nad řeč jeho nic není vážnějšího, nic není sličnějšího, nic ozdobnějšího ani*

²¹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže Království českého 1. Chrudimsko*, Praha 1993, s. 123.

²² *Ze Šelmberka*, in: Ottův slovník naučný 24, Praha 1906, s. 580.; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže Království českého 2. Hradecko*, Praha 1994, s. 136.

²³ Příklady dalších spojenců Matyáše Uherského a Vladislava Jagellonského v: Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007, s. 406.

²⁴ SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže Království českého 2. Hradecko*, Praha 1994, s. 49.; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrže Království českého 1. Chrudimsko*, Praha 1993, s. 38.

²⁵ Jeden z mála dochovaných rodokmenů i s jmény jeho potomků lze nalézt v: *Ze Šelmberka*, in: Ottův slovník naučný 24, Praha 1906, s. 580.

²⁶ Tuto domněnku spolu s podrobnějším popisem jejich manželství lze najít v analýze od: Hana MILOTINSKÁ, *Nekonvenční ženy Jagellonské éry. Johanka z Krajku*, bakalářská práce, PF UHK v Hradci Králové, Hradec Králové, 2015.

hojnějšího. Kdykoli jej slyším, jest mi jako bych slyšel Ulyssa Homérova: k věcem hodí se myšlenky, k myšlenkám slova, vše plyne tak nenuceně, jakoby kdo jiný nedovedl ani snahou největší. Když on řeční, neustupujeme ani Řekům ani Latiníkům, a to jak co do ušlechtilosti a lahodnosti, tak i do hojnosti řeči, sice hojnosti takové, která nikdy neplodí přesycení a nudnosti....“²⁷

Z tohoto krátkého úryvku můžeme usuzovat, že Jan byl ve své době vysoce ceněnou autoritou se značným vlivem na nejvyšší vrstvy společnosti. Jeho charakter přitom Bohuslav z Lobkovic demonstruje především jeho vznešeností a dobrými mravy, to vše navíc doplňuje obdivem k jeho řečnickým schopnostem, které vždy zaujmou posluchače. To zároveň podporuje tvrzení Václava Vladivoje Tomka, který Jana označuje za velice sečtělého.²⁸

Jeho vyjadřovací schopnosti mu nejspíše také dopomáhají k prosazení jeho záměrů, a to nejen u krále, ale i ve vrcholné politice. Vyplývá to z pokračování popisu Bohuslava z Lobkovic: „...*Takovým obyčejem získal sobě rovnou u všech stavů vážnost; všickni ho milují; koho daří on přízní svou, pokládá se za šťastného, a to právem: neb on výtečností svou přemáhá i samu závist.*“²⁹ Z této krátké biografie Jana tedy jasně vyplývá, že ačkoli rod ze Šelmberka příliš vlivný v rámci šlechty nebyl, Janovi se podařilo získat nejen vliv, ale i dosti důležité funkce u dvora, kterých měl hned několik, a jeho autorita stále sílila až do jeho smrti. Otázkou však zůstává, jakým způsobem se Jan dostal ke dvoru Vladislava Jagellonského, u něhož mohl tak slibnou kariéru vybudovat.

I na tuto otázku však lze nalézt odpověď v pramenech a literatuře. Boje o českou korunu mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským byly od samého počátku spíše vyrovnané. Důležitou součástí tohoto konfliktu však byli zejména jejich spojenci, kteří nabývali postupně stále většího významu a byli stále více ceněni nejen Vladislavem, ale i Korvínem. Vůdčí osobností projagellonské skupiny podporující Vladislava byl především Ctibor Tovačovský z Cimburka spolu se svým bratrem Janem.³⁰ Naopak mezi příznivce Matyáše Korvína řadíme

²⁷ Celý text podrobného Janova popisu od Bohuslava z Lobkovic v: František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931, s. 222–223.

²⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 9*, Praha 1893, s. 23.

²⁹ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931, s. 222–223.

³⁰ *Tamtéž*, s. 93.

například Václava z Boskovic, Jana Zajíce z Hazmburka či olomouckého biskupa Tase z Boskovic.³¹

Strategicky důležitou oblastí pro oba se v této době stává především Morava, která je ovládána Matyášem Korvínem. Vladislav se tudíž snaží o navázání spojení s moravskými šlechtici, například Pernštejnů a nejspíše i Šelmberky.³² Je přitom typické, že jeho přívrženci po Olomoucké smlouvě často získávají vysoké úřady u královského dvora a měli značný vliv, což můžeme vidět na příkladu Ctibora Tovačovského z Cimburka, později Viléma z Pernštejna či Jana ze Šelmberka.³³

František Palacký přitom první zmínku o Janovi ze Šelmberka jako podporovateli Vladislava datuje ke dni 7. března 1478. V tento den je Jan spolu s Janem Tovačovským z Cimburka, Benešem z Veitmile a dalšími vyslán do Brna na mírové jednání, které má přinést konečné řešení sporu Vladislava s Matyášem. Samotné vyjednání přitom začalo v neděli 15. března 1478 a následně pokračovalo v Olomouci.³⁴ Tato zmínka od Františka Palackého je současně také vůbec první, kterou o Janovi jako stoupenci Vladislava literatura a prameny uvádí.

Jan ze Šelmberka je přitom dále jmenován i mezi členy olomouckého sjezdu, který se konal 25. listopadu a z něhož vzešel dokument tzv. Olomoucká smlouva.³⁵ V rámci Olomoucké smlouvy už dokonce vystupuje jako jeden z hlavních představitelů přívrženců Vladislava, a to hned po Janovi Tovačovském z Cimburka.³⁶ Nejspíše právě také vlivem Janovy účasti na již zmíněném olomouckém sjezdu, který dopadl spíše ve prospěch Vladislava, mu byl svěřen jeho první vysoký úřad nejvyššího kancléře.³⁷

³¹ Rozšířený seznam spojenců, kteří se podíleli vzniku Olomoucké smlouvy, lze nalézt v úvodu: *Konečná smlouva o pokoj mezi králi Vladislavem a Matyášem a královstvími Českým i Uherským*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 377.

³² Jasně důkazy o navázání spojení však jako v případě Pernštejnů neexistují, tudíž lze pouze spekulovat na základě indicií a analogií s Pernštejnů: Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007, s. 411.

³³ František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška*, Praha 1941, s. 360–361.

³⁴ Podrobný popis těchto jednání a jejich výsledků v: František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931, s. 104–105.

³⁵ *Tamtéž*, s. 115–116.

³⁶ *Konečná smlouva o pokoj mezi králi Vladislavem a Matyášem a královstvími Českým i Uherským*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 377–378.

³⁷ *Tamtéž*, s. 377–387.; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931, s. 120–121.

2 Jan ze Šelmberka na dvoře Vladislava Jagellonského

K popisu Vladislavova dvora existuje poměrně málo pramenů, a tudíž je problematické také stanovení počtu jeho dvořanů. Touto otázkou se zabývá například Jaroslav Čechura v knize *České země v letech 1437–1526* odhaduje přibližný počet členů královského dvora na 149 osob, započtení však nejsou členové královské rady ani doprovody jednotlivců, proto následně autor spekuluje i o počtu okolo čtyř set osob. Tyto odhady můžeme považovat za revizi odhadů dřívějších, které mluví o poměrně malém skromném dvoře, což Jaroslav Čechura vyvrací.³⁸

Naopak Josef Macek ve starší analýze v knize *Jagellonský věk v Českých zemích* zastává opačný názor spíše skromnějšího a menšího dvora s počtem okolo přibližně 100 členů, což je jeden ze starších odhadů před zmíněnou revizí.³⁹ Na základě množství úředních dokumentů vydaných u dvora nejen Janem, kde se objevuje značné množství šlechticů se dvorem propojených, je však nasnadě přiklonit se spíše k již zmíněné revizi Jaroslava Čechury a uvažovat o větším dvoře.

Dvůr je charakteristický také neustálým nedostatkem peněz a velkými královskými dluhy. Panovníkovi věřitelé přitom byli příznačně hlavně čelní představitelé královské rady, například Samuel Valečovský z Hrádku či Beneš z Veitmile.⁴⁰ Později se jedním z klíčových věřitelů stal i Vilém z Pernštejna, který půjčoval obnosy v řádech tisíců.⁴¹ Právě s tím úzce souvisí jeho stále rostoucí moc, což je pro věřitele Vladislava typické.⁴² Toto reflektuje i Jan

³⁸ Přehled dalších důvodů, proč lze spekulovat o poměrně četném dvoře v: Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. 2. díl. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012, s. 296–299.

³⁹ Důkladnější analýza a postup těchto výpočtů nalezneme v: Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 235.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 231.

⁴¹ Podrobnější přehled těchto půjček zachycují převážně listiny z *Listináře pana Viléma z Pernštejna: List od krále Vladislava dluhu na šest tisíc zlatých panu Vilémovi a panu Vratislavovi z Pernštejna*, in: AČ 16, ed. František Dvorský, Praha 1897, s. 392–393.; *List krále Vladislava na dluh dvanácte set zlatých panu Vilémovi z Pernštejna*, in: AČ 16, ed. František Dvorský, Praha 1897, s. 299–300.; *Listinář pana Viléma z Perštejna č. 386*, in: AČ 16, ed. František Dvorský, Praha 1897, s. 325–326.; *Listinář pana Viléma z Perštejna č. 413*, in: AČ 16, ed. František Dvorský, Praha 1897, s. 345.

⁴² Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 232.

z Lomnice ve svém dopisu Petrovi z Rožmberka, kde zmiňuje, že Vilémův vliv na krále je nebezpečně veliký.⁴³

I na základě této stručné charakteristiky králových věřitelů můžeme usuzovat, že si Vladislav mohl analogicky půjčovat i od Jana ze Šelmberka, který byl nejen vlivným členem královské rady, ale také získal značné jmění sňatkem s Johankou ze Stráže.⁴⁴ Další důkaz tohoto tvrzení pak můžeme spatřovat i v množství majetků, které Vladislav Janovi věnoval.⁴⁵

2.1 Politik a člen královské rady

Pro vládu Vladislava je příznačná narůstající moc šlechty, a to na úkor panovníka.⁴⁶ To je způsobeno částečně introvertní povahou krále a zároveň především jeho politickou nezkušeností, důsledkem čehož byl i výrazně závislý na své královské radě, a zvýšil se tudíž nejen vliv samotné královské rady, ale i šlechty, která dokázala využít jeho slabosti.⁴⁷

Sílicí vliv stavů je jasně patrný i z dokumentů v *Aktech veřejných i sněmovních z roku 1479*, kdy šlechta zasahuje i do otázky složení královské rady. Ta má fungovat na jednoduchém principu, za každý kraj jsou vybráni jedinci, kteří jsou způsobilí v radě zasedat a po dobu čtyř neděl se zdržují na královském dvoře.⁴⁸ To však neznamená, že králi je jeho kompetence výběru

⁴³ Hejtman Moravský Jan z Lomnice Petrovi z Rosenberka: důvěrné psaní o stavu věcí v Čechách i v Uhřích dosti nebezpečném, in: AČ 11, ed. Antonín Rezek, Praha 1892, s. 155–157.

⁴⁴ Ze Šelmberka, in: Ottův slovník naučný 24, Praha 1906, s. 580.; Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 330.

⁴⁵ Této problematice s podrobným rozbořením bude větší pozornost věnována v kapitole Majetky na konci práce.

⁴⁶ Tuto skutečnost lze vypořádat v jednotlivých nařízeních z: *Zřízení zemské království českého*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 5–266.

⁴⁷ Nejmarkantnější příklady, na kterých je vliv šlechty patrný, nalezneme v: *Tamtéž*, s. 5–266.; Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha 2007, s. 412–413.

⁴⁸ Další úpravy týkající se členů královské rady včetně viditelného posílení stavovské moci můžeme spatřovat v listinách: *Zápisy sněmu Svatováclavského r. 1479*, in: AČ 4, ed. František Palacký, Praha 1846, s. 496–497.; *Zápis sjezdu Svatotomášského r. 1479*, in: AČ 4, ed. František Palacký, Praha 1846, s. 503–504.

členů odňata, je pouze omezena. Král do rady i nadále jmenuje i například členy vysoké šlechty či nejvyšší úředníky království.⁴⁹

Z těchto důvodů je pro složení rady charakteristický velký podíl šlechty nižší, neznamená to však, že by zde své zástupce neměla i vyšší šlechta. Mezi nižší šlechtice neboli rytířstvo řadíme Čenka z Klinštejna, Mikuláše z Landštejna nebo Bořitu z Martinic.⁵⁰ Dochoval se i list od krále Vladislava, který v něm Bořitu z Martinic jako člena rady žádá, aby se dostavil na plánovaný sjezd v Praze.⁵¹

V rámci tohoto psaní je patrný i další charakteristický znak Vladislavovy rady, a to konkrétně nepřítomnost měšťanů. Dokazují to samotná slova krále: „...*neboť také i jiné pány a rytieřstvo, radu naši, ...*“, kde mezi členy své rady řadí pouze šlechtu, nikoli měšťský stav.⁵²

Královská rada vládla nejen spolu s Vladislavem, ale také kontrolovala jeho rozhodnutí a řešila záležitosti týkající se vnitropolitického vývoje v zemi, zahraniční politiky a další.⁵³ Co se týče Janovy politické kariéry, můžeme zmínit několik počinů, v rámci kterých je Janovo jméno zmiňováno jak v pramenech, tak literatuře. Konkrétně je Jan spojován převážně s problematikou náboženské tolerance a s tím související problematikou Židů v království a dále pak i částečně s Vladislavským zřízením zemským, jehož iniciátorem však nebyl.

To samé se však nedá říci o zmiňované otázce náboženského míru. František Palacký například popisuje Jana jako předchůdce náboženské tolerance a pokořitele své doby, a to společně s Vilémem z Pernštejna.⁵⁴ Poměrně podrobnému popisu Janova náboženského smýšlení se nadále věnuje i Josef Macek ve své knize *Víra a zbožnost jagellonského věku* uvádí tvrzení, že Jan viděl

⁴⁹ Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Soud komorní za krále Vladislava II.*, Právník. Časopis věnovaný vědě právní i státní 34, 1895, č. 1, s. 4–5.

⁵⁰ *Kutnohorským: věřící list pro dva pány k nim vyslané*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 82.; *Bořitovi z Martinic: nařizuje hotovost proti králi Matiášovi*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 87.

⁵¹ Celé znění poměrně kuriózní žádosti krále směřované členovi nižší šlechty v: *Bořitovi z Martinic: volá jej i jiné rady své k sjezdu na den sv. Kateřiny (25 Nov.) do Prahy*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 88.

⁵² *Tamtéž*, s. 88.

⁵³ Popisy kompetencí instituce královské rady dále blíže specifikují: Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ *Velké dějiny zemí Koruny české 6*, Praha 2007, s. 543.; Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 242.

⁵⁴ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 124.

křesťanství „jako poselství lásky, smířlivosti a milosrdenství“ a zároveň víru považoval za osobní záležitost každého jedince, vnášel tedy do svého pojetí křesťanství značnou míru individuality.⁵⁵ Mimo jiné i z těchto důvodů se lze domnívat, že se Jan stal jedním z hlavních iniciátorů Kutnohorského náboženského míru. Mnohem prozíravějším vysvětlením, na němž se historici shodují a které dokládají i některé zmínky o sněmech⁵⁶, je nicméně situace ve společnosti, která si tuto smlouvu vyžadovala.⁵⁷

Ze zachovaných pramenů a literatury zároveň vyplývá, že z důvodů svého smýšlení byl Jan často označován pojmem pikhart či dokonce ochránce pikhartů.⁵⁸ A to nejen Jan, ale i jeho spojenec Vilém z Pernštejna, v podstatě jde přitom o nadávku. Často takto byli označováni právě umírnění katolíci nebo také členové utrakvistické církve či Jednoty bratrské.⁵⁹ V letech 1505 a 1506 byl Jan dokonce žalován kvůli podezření, že pikharty chrání.⁶⁰ První zmínku o Janovi v souvislosti s řešením náboženských sporů zmiňuje již Václav Vladivoj Tomek, který dále tuto problematiku podrobně rozvádí. Roku 1482 se totiž Jan účastnil sjezdu ve Slaném, kam byl vyslán samotným králem, aby se pokusil o usmíření znepřátelených stran katolíků a přívrženců přijímání pod obojí. Na základě úspěšných jednání bylo následně vybráno deset osob z obou znesvářených skupin, které měly vzniklé spory urovnat.

Mezi hlavní představitele přijímání pod obojí byl zvolen například Jan Tovačovský z Cimburka a Jan Jenec z Janovic, z řad katolíků poté Jan Zajíc z Házmburka, Jindřich z Hradce nebo Jaroslav ze Šternberka.⁶¹ Současně se s touto Tomkovou zmínkou shoduje i František Palacký, který rovněž Janovo jméno poprvé poznamenává v souvislosti s tímto sjezdem, Palacký přitom

⁵⁵ Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 161.

⁵⁶ Zápisy z těchto sněmů se však nedochovaly a historici o nich vědí tedy jen na základě zmínek v jiných dokumentech, jako například: *Bohuslav ze Švamberka Vokovi z Rosenberka: o při tohoto s knížetem Hynkem a o příčinách, proč na sněm do Hory nejede*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 201–202.; Podrobně mapuje však tyto sněmy Tomek ve svém díle: Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 10*, Praha 1894, s. 52–100.

⁵⁷ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 155, 123.; Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 391.

⁵⁸ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4182, sig. 3484.; Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 38.

⁵⁹ Podrobnější rozbor problematického významu slova pikhart v díle: *Tamtéž*, s. 38.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 329.

⁶¹ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 10*, Praha 1894, s. 30–31.

popisuje Jana jako jakéhosi tlumočnicka králova rozhodnutí, které mělo být na sněmu předáno skrze něj shromážděným.⁶²

Jednání posléze pokračovala 13. ledna 1483 v Praze, na žádost dvaceti zástupců obou skupin se jich účastnil i král. Spolu s ním se však jednání účastnili také jeho rádci, hlavním z nich byl opět Jan ze Šelmberka a dále pak Jan ze Švamberka, Beneš z Weitmile a Samuel z Hrádku, přívrženec přijímání pod obojí.⁶³ Z popisu tohoto setkání následně plyne, že již zde byl při vystoupení Jana Tovačovského z Cimburka podán návrh na vytvoření smlouvy o náboženském míru.⁶⁴

Samotná jednání nicméně žádný větší posun nepřinesla a následovaly další sjezdy, například v roce 1483 sněm v Čáslavi, kde přívrženci strany pod obojí opět naléhali na krále v otázce náboženské tolerance, nebo dále sněm svolaný na 8. prosince do Kutné Hory, ani ty však nepřinesly žádné výsledky.⁶⁵ Podstatný je nicméně fakt, že při popisu průběhu těchto jednání není v žádné literatuře ani pramenech zmíněné Janovo jméno.

To se opět objevuje až v souvislosti s Kutnohorským sněmem, pořádaném od 13. do 20. března 1485. Tamní diskuze však nenavázaly na předchozí dohody, ale nečekaně na Svatojakubský sněm z roku 1481, což v praxi znamenalo stanovení lepších podmínek. K papeži měla být vypravěna skupina katolíků a nově i zastánců pod obojí za účelem urovnání dlouhodobých sporů, zároveň ale měl k tomuto smíru přispět i král, a to skrze své duchovní a světské přátele. Václav Vladivoj Tomek přesto podává pouze holý fakt o verdiktu sněmu a nezdůrazňuje iniciátory tohoto míru ani osobu Jana. Jeho přínos lze odvodit pouze z tvrzení, že zmíněnou změnu podníteli údajně katoličtí šlechtici, konkrétně slovy: „*Změna ta stala se nepochybně ku přání stavů pod jednau, kteří v tom hleděli uchrániti své stanoviště rozdílné.*“⁶⁶

⁶² František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 141.

⁶³ Podrobnější popis jednání podává Václav Vladivoj Tomek, se kterým opět souhlasí i Palacký, který však tomuto jednání nevěnuje takovou pozornost jako Tomek. K podrobnější komparaci: Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 10*, Praha 1894, s. 30–31.; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 142.

⁶⁴ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 10*, Praha 1894, s. 30–31.

⁶⁵ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy 10*, Praha 1894, s. 55.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 72.; I na základě této informace se můžeme domnívat, že František Palacký odvodil Janův význam na uzavření přelomového náboženského míru.

Důvodem je především nedostatek informací, z celých jednání se totiž dochoval pouze sněmovní zápis.⁶⁷ Na tento fakt upozorňuje František Palacký, první historik, který zdůrazňuje úlohu Jana při Kutnohorském míru. Domnívá se také, že Jan ze Šelmberka spolu s Vilémem z Pernštejna jsou hlavními strůjci, kteří využili svého vlivu na krále i stavy.⁶⁸ Josef Macek dále jeho domněnku potvrzuje a jako další podněcovatele jmenuje Hynka a Jindřicha, minsterberská knížata.⁶⁹

Oproti tomu Petr Čornej v 6. dílu *Velkých dějin zemí Koruny českých* uvádí všechny ze zmíněných strůjců míru vyjma právě Jana ze Šelmberka, naopak zdůrazňuje úlohu synů Jiřího z Poděbrad a zmiňuje i Viléma z Pernštejna.⁷⁰ Nicméně i přes často zmiňované partnerství Šelmberka s Vilémem je poměrně nezvyklý fakt, že Petr Vorel v knize *Páni z Pernštejna* poznamenal Janovo jméno pouze dvakrát, a to v souvislosti s jeho majetky, Vilémova hlavního spojence tudíž zcela opomíjí.⁷¹

Kutnohorský náboženský mír tedy vznikl při jednáních v době od 13. do 20. března 1485 a byl ovlivněn především aktuální situací ve společnosti a zároveň v politice.⁷² Vzniklá smlouva měla platnost 31 let a postupně se začala formovat na sjezdech už od roku 1479.⁷³ Mimo smlouvu však i nadále zůstává Jednota bratrská, existují ale přesto výjimky, které toto pravidlo porušují.⁷⁴ Jmenovat lze hlavně privilegium pro Johanku z Krajku, jež povoluje působení kněží Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi a které zajistil také Jan ze Šelmberka. Charakteristická

⁶⁷ Zápis sněmu Kutnohorského o pokoji a svobodě náboženství v Čechách. Na Hoře Kutné, 1485, 13. Mart., AČ 4, ed. František Palacký, Praha 1846, s. 512–516.

⁶⁸ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 155.

⁶⁹ Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 391.

⁷⁰ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české 6*, Praha – Litomyšl 2007, s. 455.

⁷¹ Petr VOREL, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2012, s. 103–104.; Osoba Jana v knize není prezentována poté ani při bližším studiu Vilémovy kariéry, která s Janovou úzce souvisí.

⁷² František Palacký i Josef Macek se shodují, že hlavním důvodem míru jsou právě politické důvody.; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 155, 123.; Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 391.

⁷³ Další podrobnější informace o Kutnohorském náboženském míru a možnost komparace v: František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931, s. 155., Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 391.

⁷⁴ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české 6*, Praha – Litomyšl 2007, s. 454.

pro přívržence Jednoty je pak její orientace proti světské moci, i přes to však privilegium Jan ze Šelmberka od krále získal.⁷⁵

K problematice Kutnohorského náboženského míru se úzce váže i otázka Židů a postoje krále k této skupině obyvatelstva. Hospodářská situace a královy finanční zájmy totiž ovlivnily chování panovníka i šlechty vůči Židům. Někteří šlechtici dokonce Židům povolovali působení v zakázaných odvětvích, což mělo mimo jiné za následek též zvyšování konkurence pro katolíky.⁷⁶

Doklad tohoto tvrzení můžeme spatřovat v udělování různých privilegií židovské obci. I v tomto případě Jan ze Šelmberka figuroval, tentokrát v roli relátora. Stanoveno bylo například, jak mají Židé zaznamenat jednotlivé půjčky nebo kolik procent z nich si mohou ponechat, v roce 1497 pak získávají autonomii židovské soudy a od roku 1501 jsou Židé v zemi dokonce pod ochranou státu.⁷⁷ Josef Macek dále upozorňuje na neopomenutelný Janův význam i při tvorbě těchto židovských výsad a zdůrazňuje důvody jejich vzniku. Král s Janem podle něj nejen chránili Vladislavovy potencionální další věřitele, nýbrž pochopili jejich svízelnou situaci a snažili se jim pomoci, proto i toto téma je často spojované s Janovým jménem.⁷⁸

Jiným příkladem pramenu, jehož vznik rovněž částečně ovlivňoval Jan jako politik a který můžeme přiřadit k dokumentům podhalujícím činnost Jana ze Šelmberka na královském dvoře, je Vladislavské zřízení zemské. Jeho samotný vznik přitom neodmyslitelně souvisí jednak také se situací ve společnosti, jež se po vydání Olomoucké smlouvy a následného Kutnohorského míru začala postupně uklidňovat, a zároveň s urovnáním sporu mezi vyšší a nižší šlechtou, týkající se obsazení míst v rámci zemského soudu. V důsledku toho bylo možné začít uvažovat o sepsání zemského práva v jeden celek.⁷⁹

⁷⁵ Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 101.

⁷⁶ Stručná charakteristika židovské problematiky: Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha – Litomyšl 2007, s. 503.

⁷⁷ Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 379.

⁷⁸ Svízelnou situaci je přitom myšlena jejich existenciální závislosti na úrocích.; Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 379.

⁷⁹ Podrobný popis událostí vedoucích v sepsání VZZ nalezneme v úvodu knihy: Ivan MARTINOVSKÝ, *Vznik a počátky Vladislavského zemského zřízení*, in: Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), edd. Karel Malý a Jaroslav Pánek, Praha 2001, s. 88.

Jméno Jana ze Šelmberka můžeme v samotném Vladislavském zřízení nalézt hned několikrát. Je zmiňováno již v souvislosti s komisí, která byla pro účely sepsání zákoníku vybrána. Právě zmíněná komise totiž potřebovala podklady, konkrétně registra královské kanceláře a všechny knihy zemských desek, které jim měl vydat právě Jan z postu nejvyššího kancléře roku 1488.⁸⁰ Dále je jméno Jana uváděné i v rámci samotného zákoníku, a to hned několikrát. Například v odstavci 177 (podle číslování v Archivu českém), kde je uveden jako jeden z ručitelů, který má dohlížet na spravedlivou výplatu z dědin pro gruntovní pány v souladu s dalšími instrukcemi v odstavci uvedenými, a to ze svého postu kancléře.⁸¹

Zároveň však můžeme vidět i jisté prolínání jeho jednotlivých funkcí, kdy je v rámci dokumentu Jan několikrát zmíněn i jako hlavní z iniciátorů vzniku nařízení, tedy spíše z postu politika.⁸² Konkrétně v odstavci 423, pojednávajícím o slibech a závazcích, ke kterým byl někdo donucen násilím, a které jsou tudíž neplatné.⁸³ Současně je jako iniciátor zmíněn v odstavci 411, který řeší problematiku lichvy.⁸⁴ Můžeme tedy říci, že v rámci Vladislavského zřízení vystupuje Jan nejen jako nejvyšší kancléř poskytující dokumenty tvůrcům, ale také jako politik, který sám do tvorby určitým způsobem zasahuje.

2.2 Nejvyšší kancléř Království českého

Činnost královské kanceláře vycházela převážně z vůle královské rady a úřad posléze vydával potřebná úřední sdělení, privilegia, příkazy či další listiny.⁸⁵ Povinností kanceláře však byla především starost o důležité písemnosti

⁸⁰ *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, edd. Petr Kreuz – Ivan Martinovský – Jana Vojtíšková, Praha 2007, s. 36.

⁸¹ *Zřízení zemské království českého*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 107–108.; *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, edd. Petr Kreuz – Ivan Martinovský – Jana Vojtíšková, Praha 2007, s. 166.

⁸² Toto prolínání všech jeho úřadů a kompetencí je přitom pro Jana typické v rámci jeho kariéry u dvora. I z postu komorníka totiž částečně zasahuje do úřadu kancléře, který však již nezastává. Tomuto faktu bude větší pozornost věnována v části Nejvyšší komorník Království českého.

⁸³ *Zřízení zemské království českého*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 202–203.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 190–191.

⁸⁵ Více o provázanosti Královské rady a kanceláře v analýze: Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl I. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 242.

panovníka.⁸⁶ Listiny vydávané královskou kanceláří pak obecně vznikaly ve třech fázích, kterými jsou: jednání, zlistnění a expedice, přičemž jednání muselo probíhat vždy před zadáním příkazu ke zlistnění a mohlo být písemné i ústní. Následovalo doručení příkazu do kanceláře, rozdělení práce mezi písaře, zaregistrování listiny a zapečetění. Platilo však pravidlo, že příjemce si nemohl listinu vyzvednout dříve, než zaplatil příslušný poplatek.⁸⁷ A současně mělo platnost i nařízení, že všechny vydané listiny měly být psány výlučně v češtině, výjimečně v latině, ostatní jazyky byly zakázány.⁸⁸

Čelním úředníkem v rámci úřadu byl pak kancléř Království českého, který vedl práci ostatních členů. Poprvé se přitom zmínka o této funkci objevuje už za Soběslava I., vládnoucího mezi léty 1125–1140. V této době byl však ještě, oproti éře panování Vladislava II., kancléř převážně vybírán z řad duchovních představitelů, konkrétně z důvodů požadavků na tuto funkci, kterými byla hlavně gramotnost a znalost latiny.⁸⁹ V období vlády Vladislava je pak důležité zmínit, že je funkce kancléře vysoce ceněna a hodnocena jako jeden z nejvyšších postů ve státní správě, zároveň je kancléř obvykle i stálým členem královské rady.⁹⁰

V rámci kanceláře pracovali dále dva protonotáři a nejspíše čtyři písaři, přičemž v časté nepřítomnosti kancléře se pak vytvořila funkce místokancléře.⁹¹ Práci protonotáře představovala hlavně komunikace s králem a královskou radou, kteří vydávali potřebné rozkazy ke vzniku nových listin, a prováděl následné rozdělení práce na dané listině mezi písaře. Byl však zároveň i odpovědný

⁸⁶ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. 2. díl. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012, s. 297.

⁸⁷ Analýzu fungování kanceláře Království českého je analogicky převzata z práce zabývající se převážně kanceláří Jiřího z Poděbrad, kancléř Vladislava Jagellonského na ni však navazuje. Podrobnější popis v: Václava KALVASOVÁ-VOPATOVÁ, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*, rigorózní práce, FF UK v Praze, Praha 1979, s. 92.

⁸⁸ *Zřízení zemské království českého*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 231.

⁸⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011, s. 36.

⁹⁰ Václava KALVASOVÁ-VOPATOVÁ, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*, rigorózní práce, FF UK v Praze, Praha 1979, s. 89.; Tato charakteristika přitom platí i na Jana, který byl také stálým členem královské rady.

⁹¹ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437–1526. 2. díl. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012, s. 297.

za sestavení návrhů důležitých listin, které kancelář vydávala, a vždy po sepsání listiny to byl právě protonotář, který dokument opatřil kancelářskou poznámkou.⁹²

Za vlády Vladislava zastávali úřad kancléře například Ctibor Tovačovský z Cimburka v letech 1471–1479 nebo Jan ze Šelmerka v letech 1479–1503.⁹³ Z období Janovy působnosti v tomto úřadě přitom pochází velké množství dokumentů, které nám značně podhalují jeho kompetence v rámci úřadu a jsou jedním z dalších důkazů o vlivu Jana nejen na krále, ale i na mocné šlechtice.

Mezi takovéto dokumenty řadíme především velké množství listin, jejichž hlavním obsahem je obsazování uvolněných královských úřadů. Jako příklad lze uvést Janův dopis Jindřichovi z Hradce z roku 1502, ve kterém popisuje nové uspořádání královských úředníků, konkrétně se jedná o post nejvyššího purkrabího pražského, nejvyššího komorníka Království českého a nejvyššího kancléře.⁹⁴ Z tohoto dokumentu můžeme usuzovat, že se Jan velice dobře orientoval v politickém životě a znal i fungování celého dvora, včetně toho, že byl schopen předvídat určitým způsobem i králova rozhodnutí.

Zároveň byl však také prostředníkem mezi králem a jeho dalšími úředníky. Značným způsobem se zapojil i do jednání mezi králem a Petrem z Rožmberka, uvažujícím o své rezignaci na úřad nejvyššího hejtmana Království českého.⁹⁵ Z dochované korespondence mezi Janem a Petrem s Rožmberka je přitom patrné, že král přenechal řešení tohoto problému spíše Janovi, který Petra z Rožmberka průběžně informuje o vývoji jednání, názorech šlechticů o nedůležitosti úřadu hejtmana či o žádosti krále, aby úřad i nadále zastával.⁹⁶ Jménem krále nicméně

⁹² O podrobnější charakteristice kompetencí jednotlivých úředníků v rámci kanceláře více v: Václava KALVASOVÁ-VOPATOVÁ, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*, rigorózní práce, FF UK v Praze, Praha 1979, s. 89.

⁹³ Přehled úředníků a období, ve kterém úřad vykonávali za vlády Vladislava Jagellonského, včetně úřadů svěřených Janovi v: František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška*, Praha 1941, s. 359–360.

⁹⁴ Jan ze Šelmerka Jindřichovi z Hradce: o způsobu, kterakby po resignaci p. Jence jemu nejv. purkrabství, jiným jiné auřady u krále vyžádati se měli. V Přerově, 9 Dec. 1502., in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 278.

⁹⁵ SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4087, sig. 3405c.

⁹⁶ Do dochované korespondence je možné v originálu nahlédnout v třeboňském archivu či v prepisu v rámci příslušných stran Archivu českého: *Tamtéž.*; SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4107, sig. 3420b.; SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4108, sig. 3420c.; Petr z Rosenberka Janovi z Šelmerka: oznamuje výminky, pod kterými by úřad nejv. heitmanství opět k žádosti králově na se vzíti mohl. Na Krumlově, 23 Jun. 1500., in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 220–221.

dále Jan komunikuje i s dalšími úředníky kupříkladu ve věci komorních register či dalších.⁹⁷

S Janovou rolí spojky nadále souvisí udělování nejrůznějších privilegií královským úředníkům. Z pozice kancléře oznamuje Jan nejrůznější práva i milosti od krále purkrabímu karlštejnskému, Zděnkovi Lvovi z Rožmitálu či nejvyššímu komorníkovi Jindřichovi z Hradce.⁹⁸ Následně můžeme spekulovat i o určité míře ovlivňování krále právě Janem, třeba při vydání výsad zmiňovanému Jindřichovi z Hradce, konkrétně na základě části textu jednoho z privilegií: „*My znajíce jeho věrné a ustavičné služby, kteréž nám činil, činí a činiti nepřestává, nám věrně k obecnému dobrému pomáhaje, a potom tiem lépe aby mohl a měl nám činiti, čímž nás milostivějšího k sobě pozná, i jsouce k té jeho prosbě milostivě nakloněni, s dobrým rozmyslem a raddú věrných našich, moci královskou svolili jsme...*“.⁹⁹

Mohli bychom se domnívat, že jedním z rádců krále v této záležitosti byl právě Jan ze Šelmberka, který listinu zároveň vydal. Byl totiž nejen člen královské rady, jak již bylo zmíněno, ale byl také často přítomen u krále při podobných jednáních.¹⁰⁰ Obdobně jako královským úředníkům Jan předával důležité informace i v případě českých šlechticů. K dokladům této komunikace přitom lze zařadit například list nařizující Přibíkovi Hrádkovi z Paběnic, aby se dostavil před krále v přesně určený čas či jiné.¹⁰¹

Dochovaly se nicméně převážně dokumenty s bezpočtem privilegií, které Jan vydal na základě rozhodnutí krále. Obecně jde převážně o listiny týkající se dědických či majetkových práv.¹⁰² Specifické jsou však dva dokumenty

⁹⁷ *Král Vladislav Petrovi z Rosenberka: aby u desk položil komorní registra. V Prešpurce [1499], 20 Dec.*, in: AČ 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890, s. 95.

⁹⁸ Konkrétní listiny k nahlédnutí: *Král Vladislav Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála, co purkrabi Karlštejnskému, dává práva i milosti všeliké. Na Budíně, 5 Oct. 1502*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 275.; *List krále Vladislava na Německou Radouň, aby nemohla vyplacována býti, daný Jindřichovi z Hradce. V Praze 27. prosince 1478*, in: AČ 10, ed. František Tischer, Praha 1890, s. 368–369.; *Král Vladislav potvrzuje to, což jsou páni z Hradce k záduším nadali nebo nadají. V Praze 27. prosince 1478*, in: AČ 10, ed. František Tischer, Praha 1890, s. 369–370.

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 369–370.

¹⁰⁰ Zdroje k tomuto tvrzení jsou uvedeny níže v rámci stejné kapitoly zaměřené na časté návštěvy u královského dvora a krále samotného.

¹⁰¹ *Král Vladislav obsílá Přibíka Hádka z Paběnic. V Praze [1480], 1. Oct.*, in: AČ 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890, s. 43.

¹⁰² Pro bližší rozbor těchto listin: *Král Vladislav dává Pavlovi z Hostišova list mocný k řízení o statku. V Praze, 8. října 1483.*, in: AČ 9, ed. František Tischer, Praha 1889 s. 355–356.; *Král*

dávající Jindřichovi z Hradce, nejvyššímu komorníkovi, práva k majetku Mikuláše Šlika. Ten byl totiž z důvodů jeho provinění proti králi zapsán do desek zemských jako královský majetek a král ho nadále věnoval právě Jindřichovi z Hradce.¹⁰³ Tyto dokumenty svědčí zároveň o častých přesunech královského majetku převážně českým mocným šlechticům, vykonávajícím u dvora významné úřady. Obdobně získal některé majetky i Jan ze Šelmberka.¹⁰⁴ Jako další z řady Janových kompetencí můžeme jmenovat také výsadu kancléře zasedat u zemského soudu, přičemž zemský soud neboli zemský soud větší vznikl v druhé polovině 13. století a v této době byl nejdůležitějším soudem vůbec.

Měl i poměrně značné pravomoci, a byl tudíž také jedním ze spolutvůrců práva země. Soudci zpravidla rozhodovali na základě určitého podkladu a pokud ho neměli, vynesli rozsudek podle svého uvážení, které pak bylo závazné i pro budoucí výnos k podobnému případu. V rámci soudu zemského tedy zasedalo celkem 20 soudců, konkrétně 12 pánů a 8 rytířů.¹⁰⁵ Vliv šlechty nicméně postupně stále více převažoval nad mocí panovnickou a vrchol tohoto fenoménu můžeme vidět zvláště za vlády Vladislava Jagellonského, kdy soudní moc stavovská výrazně převážila.¹⁰⁶

Je evidentní, že Jan měl tedy nejen kompetence k tomu zasedat u zemského soudu, ale měl současně i značný vliv v rámci této instituce. Můžeme tak usuzovat ze slov již zmíněného Bohuslava z Lobkovic, ten jeho vliv popsal dosti výstižně: „...*Učini-li přímluvu na sněmu, všickni již napřed mu přisvědčují a z tak znamenitého počtu mužov věhlasných a slavných neodporuje mu nikdo, ani myslí*

Vladislav potvrzuje Slavatovi z Chlumu krčmu v Hostovicích. Na Horách Kutných, 26. srpna 1484, in: AČ 9, ed. František Tischer, Praha 1889 s. 358. nebo Král Vladislav dává Michalu Slavatovi právo k výplatě některých vsí zápisných. V Praze 16. března 1502, in: AČ 10, ed. František Tischer, Praha 1890, s. 420–421.

¹⁰³ Král Vladislav dává Jindřichovi z Hradce právo své ke statku, jehož Mikuláš Šlik byl odsouzen. V Praze 17. června 1497, in: AČ 10, ed. František Tischer, Praha 1890, s. 405–406.

¹⁰⁴ Seznam majetků, které Jan od krále získal, jsou specifikovány a blíže popsány v kapitole Majetky.

¹⁰⁵ Karolína ADAMOVÁ, *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005, s. 26–27.

¹⁰⁶ Dle analogie k názoru Jaromíra Čelakovského, vyplývajícího z jeho rozboru Komorního soudu v článku: Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Soud komorní za krále Vladislava II.*, Právník. Časopis věnovaný vědě právní i státní 34, 1895, č. 1, s. 2–3.

že by se co prospěšnějšího navrhnouti dalo. Bez něho věc důležitá žádná se nevyjednává; v soudu zemském slovo jeho platí za důkaz...“¹⁰⁷

Z tohoto úryvku je patrné, že byl Jan vlivný nejen v rámci soudu, ale obecně měl dosti značný vliv také na ostatní vysoké úředníky a šlechtice, zároveň se bez něj evidentně neobešlo žádné závažnější jednání nejen v rámci zemského soudu. To potvrzují i některé výpisy ze starých desk zemských, jako třeba *Rozsudek o silnicích mezi Píseckými a Petrem ze Sulevic a z Vinterberka*, kde je Šelmberk jmenován jako jeden z hlavních, kdo spor o vlastnictví silnic a s tím souvisejícího cla rozsoudil.¹⁰⁸

Zároveň pravdivost charakteristiky od Bohuslava z Lobkovic potvrzují i zápisy v *Libri citationum et sententiarum*. Zde je možno vyčíst, jakou váhu měla slova či konkrétně v tomto případě přímluva ze strany Jana ze Šelmberka.¹⁰⁹ V dalších zápisech pak lze nalézt mimo jiné i zmínky o tom, že Šelmberk často vystupoval i jako svědek v listinách souvisejících s různými manipulacemi s majetkem.¹¹⁰

S institucí zemského soudu také souvisí zemské desky, kde Jan několikrát vystupuje jako relátor.¹¹¹ Dochoval se například zápis o vkladu mezi Alšem z Polanky a panem Ladislavem z Boskovic či záznam o prodeji Náchodského panství Jindřichovi knížeti Minsterberkému, v němž Jan vystupuje právě z pozice relátora.¹¹² Do role relátora ho přitom staví především samotný král, který ho mimo jiné také pověřuje zápisem zajišťujícím dědičné držení Potštejnského

¹⁰⁷ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931, s. 223.; Text navazuje na část charakteristiky Jana v kapitole Původ, rodové vazby a první zmínky o Janovi jako zastánci krále Vladislava Jagellonského.

¹⁰⁸ *Rozsudek o silnicích mezi Píseckými a Petrem ze Sulevic a z Winterberka*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 540–541.

¹⁰⁹ *Půhony Olomúcké 171. 1475–1494*, in: *Libri citationum et sententiarum* 5/1–2 (1475–1494), ed. Vincentius Brandl, Brno 1888, s. 22., Pro zápisy v zemských deskách ale obecně platí, že velká část z nich shořela, a proto je pravděpodobné, že většina zdrojů k této kapitole není dostupná a můžeme spíše skládat jen útržky.

¹¹⁰ *Půhony Olomúcké 817. 1475–1494*, in: *Libri citationum et sententiarum* 5/1–2 (1475–1494), ed. Vincentius Brandl, Brno 1888, s. 207.

¹¹¹ Více k popisu této funkce v: Václava KALVASOVÁ-VOPATOVÁ, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*, Praha 1979, s. 132.

¹¹² *Půhony Olomúcké 382. 1475–1494*, in: *Libri citationum et sententiarum* 5/1–2 (1475–1494), ed. Vincentius Brandl, Brno 1888, s. 466.; *Jindřich kníže Minsterberký Janovi Špetlovi mladšímu z Prudic prodává hrad a panství Náchod s přísl.*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 564.

panství Vilémovi z Pernštejna, nejspíše jako splátku některého z Vladislavových dluhů.¹¹³

S Janovou pravomocí zasedat u zemského směnu poté následně souvisí i kancléřova přítomnost u soudu komorního, kde také zasedá jako jeden z přísedících. Královský komorní soud byl úřad s celozemskou působností, vniklý nejspíše už za vlády Václava IV. Název komorního soudu přitom odvozujeme od místa zasedání v Praze v rámci královské komory.¹¹⁴ Důležitým zdrojem při bádání o této instituci nám jsou pak především nejstarší registra z roku 1471, která více poodhalují činnost této instituce, lze tedy říci, že pramenů k širšímu zkoumání máme dostatek.¹¹⁵ Počty soudců se během let také měnily, zpravidla zasedalo okolo 10–20 soudců panského stavu a předsedal mu panovník nebo některý z jeho vysokých úředníků (nejvyšší purkrabí, hofmistr).¹¹⁶ Výrazné změny pak přináší Vladislavské zřízení zemské, které ruší jeho celostátní působnost a omezuje ji jen na Království české. Dále je zde určen i počet přísedících komorního soudu, a to celkem 12. Ti jsou jmenováni králem a vybírání pouze ze stavu panského či rytířského.

Mezi dvanáct přísedících komorního soudu patřil i Jan ze Šelmberka, u kterého na základě dochovaných pramenů víme, že se v poměrně krátkém období od března roku 1475 do listopadu téhož roku účastnil soudu hned osmkrát.¹¹⁷ Dále v období mezi léty 1479–1490 dokonce dvaadvacetkrát, byl tedy nejčastějším přísedícím během tohoto období u komorního soudu vůbec.¹¹⁸ Spolu s již zmíněným dostatkem pramenů jsou to i hlavní důvody, proč lze poměrně podrobně zmapovat jeho působení v tomto úřadu.

¹¹³ *Král Vladislav Vilémovi z Pernštejna hrad i panství Potenšteinské zápisné dává k dědictví*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 561.

¹¹⁴ Poměrně podrobnou studii zabývající se komorním soudem nalezneme v: Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Soud komorní za krále Vladislava II.*, Právník. Časopis věnovaný vědě právní i státní 34, 1895, č. 1, s. 3.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 3.

¹¹⁶ Konkrétnější popis Komorního soudu vypracovala i Karolina Adamová spolu s jeho postupným vývojem v rozboru: Karolina ADAMOVA, *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005, s. 26–27.

¹¹⁷ Michal DRAGOUN – Petr MAŤA, *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471–1488)*, in: Sborník archivních prací 47, 1997, č. 2, s. 255–292.

¹¹⁸ Odhady četnosti jednotlivých úředníků v rámci komorního soudu přitom upřesnil už Josef Macek ve své analýze: Josef MACEK, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl I. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 332.

Jako příklad jeho činnosti můžeme zmínit například spor mezi Linhartovou a jejím synem, kde matka viní svého syna z krádeže některých věcí po smrti jejího manžela. Podle rozhodnutí soudu má vdova veškeré ukradené věci nahlásit Janovi ze Šelumberka a její syn je musí buď vrátit, nebo zaplatit.¹¹⁹ V rámci tohoto rozsudku vystupuje Jan opět z pozice kancléře. Stejně tak je tomu i v případě pře mezi Matoušem Gzelem a Děpoltem z Lobkovic, v rámci které je Janovo jméno zmiňováno především v souvislosti jakéhosi svědka či garanta smluv týkajících se majetků nebo dluhů mezi šlechtici.¹²⁰ I tyto dokumenty, pocházející z register komorního soudu, můžeme považovat za další demonstraci Janova vlivu nejen v rámci tohoto úřadu, ale obecně.¹²¹

Z velkého množství dokumentů můžeme zároveň vyvozovat důležitost Jana v pozici králova zástupce na sněmech a dalších důležitých jednáních. Konkrétně třeba z listu krále Vladislava z roku 1498, určenému členům sněmu na Pražském hradě, ve kterém král sděluje, že za sebe na sněm posílá právě Jana.¹²² Dále pak listina od krále Vladislava pro správce Českého království, v níž král uvádí mimo jiné i zmínku o Janových úspěších na sněmech, kam byl králem vyslán. Zároveň však dokládá i četnost Janových návštěv u Vladislava uherského dvora.¹²³

Lze tedy tvrdit, že Jan byl důležitou spojkou krále Vladislava s českými zeměmi, a to nejen na základě tohoto dokumentu. Některé listiny Jan dokonce vydával i v Budíně, sídle Vladislava Jagellonského v Uhrách.¹²⁴ Z dochované korespondence mezi Janem a Vladislavem je přitom patrné, že ke dvoru ho zval

¹¹⁹ *Mezi Eliškou vdovou po Linhartovi a Burianem synem Linhartovým. 1489, 9. února*, in: AČ 9, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1889 s. 484.

¹²⁰ *Mezi Matoušem Gzelem a Děpoltem z Lobkovic o nezdržení smlouvy. 1502, 13. dubna*, in: AČ 12, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1893 s. 515–516.

¹²¹ Je nicméně nutné upozornit, že dokumentů pojednávajících o komorním soudu a úzce spjatých s osobou Jana je velké množství, a jde tedy jen o stručnou ukázkou některých z nich.

¹²² Dochovaná listina k dispozici i s jejím popisem online na stránkách treboňského archivu nebo originál v: SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4072, sig. 3392.

¹²³ Listina v celém znění na: *Král Vladislav Petrovi z Rosenberka hejtmanu a ostatním zprávcům království Českého: omlouvá meškání své přijetí do Čech, jehož příčiny kancléř Jan z Šelumberka jim vyloží i schvaluje působení jejich ve věcech Českých. Na Dolním Bělehradě 1494*, in: AČ 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890, s. 71–72.

¹²⁴ *Král Vladislav dává Jindřichovi z Hradce a Jiříku z Dubé moc, aby na místě jeho vedli při proti Mikulášovi a Kašparovi Šlikům. Na Budíně, 25. listopadu. 1493*, in: AČ 10, ed. František Tischer, Praha 1890, s. 396–397.

sám král, který s ním jednal o důležitých otázkách českých zemí, které posléze Jan dále prezentoval například na sněmech či jiných jednáních české šlechty.¹²⁵

V neposlední řadě je nutné zmínit značné množství listin, ve kterých se objevuje Janovo jméno, a to totiž v souvislosti s finančními záležitostmi krále. Při podrobnějším studiu lze dokonce tvrdit, že tyto listiny, ještě spolu se zmiňovanými privilegii, patří k převážné většině všech, řeší přitom nejen královy důvody k nesplacení dluhů, ale zároveň také příjmy z jeho majetků. Načež právě ty je král nucen svým dlužníkům věnovat z důvodu své neschopnosti splácet. Jako příklad můžeme jmenovat dluh u bratrů Jiříka a Benedy z Chýlic, kterým král dává jako splátku svého dluhu výtěžek z lesa Vysoká, patřící královskému Chotěšovskému klášteru.¹²⁶

Mimoto Jan také aktivně jménem krále shání mezi šlechtici další možné věřitele, kteří by byli ještě ochotni půjčit. Jmenovat můžeme listinu adresovanou purkrabímu a konšelům města Budějovic, kde je dokonce zachycen i jakýsi splátkový kalendář či mnoho jiných.¹²⁷ V kompetenci Jana je však také zapisování těchto dluhů a vydávání patřičných listin jednotlivým dlužníkům, a to opět v rámci královské kanceláře.¹²⁸

2.3 Nejvyšší komorník Království českého

První zmínka o funkci komorníka pochází už z poloviny 12. století, kdy byla jeho hlavní činnost spjata především se starostí o knížecí šaty, skvosty a hotové peníze, která posléze přerůstá v post správce celého knížecí, později královské komory

¹²⁵ Král v tomto listě i mimo jiné Janovi sepisuje seznam dalších úkonů, které jsou před jeho návštěvou nezbytné jako jednání v Kladsku. Podstatná je i část, kde král žádá Jana o jeho názor. Více v: *Král Vladislav Janovi z Šelnborka: o vymazání z desk zemských spisu Moravanův obtížného, o berni a sněmu, i o potřebném jeho příjezdu ke dvoru královi. Na Budíně, 7 Dec. 1498*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 491–492.

¹²⁶ *Kl. Chotěšovský. Na Hradě Pražském. 1478, 10. března*, in: AČ 8, ed. Josef Emler, Praha 1888, s. 502.

¹²⁷ *Týž týmž: o půjčku peněz na výplatu Poděbrad. V Praze. 1495, 30., Mai, 10. března*, in: AČ 7, ed. Karel Köpl, Praha 1887, s. 416.

¹²⁸ Listinu o dluhu král skrze kancelář vydává například bratrům z Rožmberka: *Král Vladislav bratřím Rosenberským zapisuje dluh 260 1/2 kopy 15 gr. č.. V Praze. 1483, 25. Febr., 10. března*, in: AČ 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890, s. 46.

a všech královských příjmů.¹²⁹ Komorník byl přitom považován za jednoho z hlavních důvěrníků panovníka a osobu jemu velice blízkou, což lze vyvodit i ze skutečnosti, že mezi jeho kompetence patřilo také schvalování královských audiencí.¹³⁰

Při bližším zkoumání můžeme vyzorovat rovněž fakt, že pro obsazování tohoto úřadu téměř výlučně platí dvě pravidla. Všeobecně se dá říci, že komorník byl vždy člen nějakého významného a mocného šlechtického rodu,¹³¹ dále pak byl post komorníka, případně dalších nejvyšších úřadů v zemi, obsazován pouze šlechtici stavu panského, stejně tak v případě purkrabího pražského, hofmistra či kancléře spolu s dalšími.¹³² Zároveň při ještě podrobnější analýze pramenů se dozvíme o možnosti dědění této funkce, ovšem nijak formálně neukotvené, tu můžeme dokázat i v případě Jana ze Šelmberka a jeho syna Jaroslava.¹³³

Post komorníka se přitom vyvinul nejspíše z instituce tzv. dvorských úředníků, z nichž se postupně vyčleňují celkem čtyři úředníci zemští, mezi nimi i sudí, písař či nejvyšší purkrabí, reprezentující převážně zájmy vysoké šlechty. Tyto čtyři funkce jsou čestné a nepobírá se za ně žádný plat, jejich příjmy jsou tvořeny pouze úředními poplatky. Současně jsou jednotliví úředníci odpovědní pouze králi, to se mění za vlády Vladislava, kdy odpovídají za svou činnost i stavům.¹³⁴

Mezi další kompetence patří zároveň komorníkovo privilegium zasedat u zemského soudu, a to konkrétně vlevo od krále, spolu s nejvyšším sudím zemským a nejvyšším kancléřem českým.¹³⁵ Tudíž se podílí také na agendě

¹²⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011, s. 35.

¹³⁰ Zdeněk FIALA, *Komorník a podkomoří: (pojednání o počátcích a vzájemném poměru obou do konce 13. století)*, Sborník historický 2, 1954, s. 68.

¹³¹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011, s. 50.

¹³² *Zápis sněmovního snešení, o policejním řádu zemském. W Praze, 19–21 Mart 1492*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 446–447.; *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, edd. Petr Kreuz – Ivan Martinovský – Jana Vojtíšková, Praha 2007, s. 229.

¹³³ *Vojtěchovi z Pernšteina, aby brzy do Prahy se vypravil, kamž již někteří pánové se sjeli; oznamuje, že Kadaňským nic pro viru se nestalo a že snad někdo chtěl býti v Čechách dříve králem, nežli by byl volen; o zahynutí krále Ludvíka ec.*, in: AČ 10, ed. František Dvorský, Praha 1890, s. 128.

¹³⁴ Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010, s. 41.

¹³⁵ *Nález obecní o sezení a místech nejvyšších úředníkův zemských w saudu ac. W Praze, 5. Jun. 1497*, in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 474–476.

soudu, konkrétně jako výběrčí soudních dávek a poplatků placených za překročení feudálního práva.¹³⁶ Jeho působení u zemského soudu lze proto snadno odůvodnit, podstatnou část králových příjmů totiž tvořily ony zmíněné soudní poplatky. Úkolem komorníka u zemského soudu tedy bylo hájit finanční zájmy panovníka obecně, a i z tohoto důvodu byl považován za nejdůležitějšího člena soudu.¹³⁷ Na počátku 14. století dokonce soudu krátce předsedal, pouze však v nepřítomnosti panovníka.¹³⁸

V období vlády Vladislava Jagellonského pak lze postavení komorníka charakterizovat poměrně snadno, hlavně na základě Vladislavského zřízení zemského, kde je tento úřad hodnocen jako čtvrtý nejdůležitější. Je zde jasněji stanovena i již zmíněná problematika obsazování úřadů, kdy výkonná moc v zemi je v rukou 12 stavovských úředníků a z části ovšem také panovníka. Mezi nimi přitom můžeme nalézt zástupce nejen vyšší, ale i nižší šlechty, a to v jasně daném poměru osm ku čtyřem.¹³⁹

Jan ze Šelmberka ve funkci komorníka působil od roku 1503 až do své smrti v roce 1507, poté co opustil post nejvyššího kancléře Království českého.¹⁴⁰ Avšak oproti jeho předchozí funkci, kde byl Jan zmiňován téměř na všech důležitých dokumentech krále Vladislava, je podkladů k jeho činnosti v rámci postu nejvyššího komorníka podstatě méně. Lze usuzovat, že nedostatek pramenů k této funkci je spojen i s krátkým časovým obdobím, ve kterém Jan tento úřad vykonával. Na základě studia zachovaných listin však lze vyčíst opět stále se zvyšující vliv Jana.¹⁴¹ Zároveň je z dochovaných dokumentů patrné, že král Jana spolu s Vilémem z Pernštejna považuje za přední autority v rámci instituce

¹³⁶ Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010, s. 48 a 62.; Zdeněk FIALA, *Komorník a podkomoří: (pojednání o počátcích a vzájemném poměru obou do konce 13. století)*, Sborník historický 2, 1954, s. 71.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 70.; Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011, s. 35, 53.

¹³⁸ *Tamtéž*, s. 53.

¹³⁹ Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010, s. 71.

¹⁴⁰ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*. Praha 1931, s. 223.

¹⁴¹ *Král Vladislav předním pánům českým: napomíná je ke svornosti, a posílá k nim Zdeňka Lva z Rožmitála, jehožto řečem víru, sobě pak poslušenství žádá. Na Budíně, 29. Jul. 1504*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 306–307.

českých šlechticů a často je žádá o jejich názory na určité problematické jevy, či dokonce rady.¹⁴²

Zmínky o Janovi můžeme převážně nalézt rovněž ve spojitosti s funkcí nejvyššího kancléře Království českého, a to i přesto, že Jan již tuto funkci nevykonával. V rámci úřadu komorníka totiž Jan částečně přebírá v případě potřeby pravomoci kancléře, to však pouze v jeho nepřítomnosti. Vyplývá to například z listu od krále, kde Vladislav Jana ze Šelmberka prosí o předání vzkazu týkajícího se jednání s Norimberčany, právě z důvodů nepřítomnosti Albrechta z Kolovrat na Libštejně, nejvyššího kancléře Království českého v českých zemích.¹⁴³

Z pramenů je dále očividná také Janova pravidelná dopomoc kancléři Albrechtovi, konkrétně v prosazování královských zájmů. Tento fakt můžeme spolu s předchozím ilustrovat na sérii listin týkajících se sporu o navrácení dvou královských zámků a dále potrestání Šliků za porušení Vladislavského zřízení zemského, kvůli kterým král svolal obecní sněm. Současně pověřuje mimo jiné i Jana ze Šelmberka, aby se daného sněmu zúčastnil a dopomohl na něm Albrechtovi uplatnit jeho zájmy.¹⁴⁴

Důkazem Janovy účasti na již zmíněném sněmu jsou následně především jednotlivé dokumenty vydávané v jeho průběhu, které pojednávají nejen o procesu jednání, ale i dílčích rozhodnutí.¹⁴⁵ Podstatný je fakt, že sněm byl nejen rozpuštěn, ale Albrechtovi se ani nepovedlo prosadit panovnické zájmy. Na základě toho král rozhoduje o konání nového sněmu na Pražském hradě, do jehož čela staví tentokrát v opačném pořadí Jana ze Šelmberka, kterému má asistovat Albrecht z Kolovrat.¹⁴⁶

¹⁴² *Král Vladislav předním radám svým w Čechách: o naučení, kterak s Normberčany jednati mají. Na Budíně, 5. Januar. 1504*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 290.

¹⁴³ *Tamtéž*, s. 290.

¹⁴⁴ *Král Vladislav předním radám svým w Čechách: aby Albrechtovi z Kolovrat byli radni a pomocni v jeho sněmovním jednání. Na Budíně, 20. Jun. 1504*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 290.

¹⁴⁵ *Akta sněmu roztržitého o S. Petru a Pawlu r. 1504. 29 Jun. 1504 sq.*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 303–304.

¹⁴⁶ *Král Vladislav stavům českým na sněmu: že poručil Janovi ze Šelnberka i Albrechtovi z Kolovrat jednati s nimi. Na Budíně, 15. Sept. 1504*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 308–309.

Současně je podstatné v rámci tohoto sporu zmínit i apel ze strany Šliků na samotného Jana, před nímž obhajovali svůj údajný prohrěšek proti Vladislavskému zřízení. Což dokazuje nejen to, že byl Jan vnímán jako autorita z řad šlechty oprávněně, ale opět dosvědčuje rovněž jeho stále stoupající vliv, a to i ve funkci komorníka.¹⁴⁷ V rámci tohoto souboru dokumentů je rovněž důležité zakončení jedné z listin dokládající Janovu aktivní účast v rámci zemského soudu z pozice komorníka.¹⁴⁸

Kromě toho existuje řada pramenů pojednávajících o Janových častých návštěvách v královském Budíně, z čehož lze odhadovat, že i z pozice komorníka působil jako králova spojka s českými zeměmi, jak tomu bylo již ve funkci kancléře. Hlavní náplní jeho jednání s králem byly podle dokumentů opět především náboženské otázky, případně také rozjímání o uvolněných nejvyšších úřadech Českého království.¹⁴⁹

Jan ze Šelumberka totiž podle záznamů zasahoval i do obsazování nejvyšších úřadů v zemi, jako kupříkladu postu nejvyššího purkrabího. Odvodit tuto pravomoc můžeme na základě dopisu Kryštofa ze Švamberka adresovanému Šelumberkovi, který v něm prosí Jana o již zmíněný neobsazený post nejvyššího purkrabího. Odpovědí na tento dopis je mu však Janovo odůvodnění, proč jeho přímluva není možná, a nabídka jiné funkce, úřadu kancléře. Z pramene tedy vyplývá i Janova další kompetence k ovlivnění obsazení jednotlivých nejvyšších úřadů v zemi.¹⁵⁰

Už z výčtu pravomocí, jenž Jan získal z postu nejvyššího komorníka je patrné posílení jeho pozice u královského dvora či spíše upevnění jeho vlivu, který měl

¹⁴⁷ Mikuláš Šlik stavům Českým na sněmu shromážděným: osvědčování o nevině své. 26. Sept. 1504, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 311–312.

¹⁴⁸ Král Vladislav předním radám svým v Čechách: aby Albrechtovi z Kolovrat byli radni a pomocni v jeho sněmovním jednání. Na Budíně, 20. Jun. 1504, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 290.

¹⁴⁹ Jan z Lomnice Petrovi z Rosenberka: o pánu Jindřichovi z Hradce, o jednání Petra z Rosenberka s kancléřem Kolovratem, o Brněnském sněmu aj. v. Na Meziříčí 1504, in: AČ 10, ed. Antonín Dvorský, Praha 1890, s. 110–111.; Nejmenovaný (Jindřich z Hradce?) posílá králi recept proti nemoci; radí mu, aby hofrychtěři Chmelickému za věrné jeho služby milostivý list napsati dal, též pikhartův, aby netrpěl, in: AČ 11, ed. František Tischer, Praha 1892, s. 504.

¹⁵⁰ Jan ze Šelumberka Křištofovi ze Švamberka: zdání své píše o nastávajících, skrze smrt nejv. purkrabího, proměnách v nejvyšších úřadech zemských. Na Boleslavi, 22. Januar. 1507, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 344.; Křištof ze Švamberka Petrovi z Rosenberka: o jeti Jana Bavúrka ze Švamberka od Plzeňských a o neprospěchu své věci u krále. Na Zvíkově 1507, in: AČ 6, ed. Antonín Rezek, Praha 1892, s. 123.

už jako nejvyšší kancléř a díky kterému si také zajistil významnější funkci komorníka. Při srovnání s jeho předchozím úřadem se pak ukazuje, že Jan i nadále zasedal u zemského soudu a zároveň stále zasahoval do úřadu kancléře. Dopomáhal totiž v prosazování králových zájmů svému nástupci Albrechtovi z Kolovrat na Libštejně, který nebyl v tomto ohledu tak úspěšný jako Jan. Zároveň opět trávil poměrně hodně času, u budínského dvora, kde s králem projednával situaci v Českých zemích. Jan tedy částečně navázal na kompetence, které již získal výkonem svého předchozího úřadu kancléře.

3 Majetky

S Janovým častým působením v Praze u královského dvora posléze souvisí také větší množství jeho jmění, jež je úzce spojeno s výkonem jeho úřadů, nebo je dokonce přímo provázáno s jejich vykonáváním. Jako jeden z hlavních majetků vztahující se k jeho rolím na dvoře, respektive v této době úřadu nejvyššího kancléře Království českého, lze jmenovat panství Kost, které Jan koupil roku 1479 od Zdeňka Lva z Rožmitálu za 20 000 kop grošů i s přílehlými majetky.

Mezi ty patří i městečko Sobotka, které bylo v roce 1498 povýšeno Vladislavem Jagellonským na město a získalo nejen erb, ale i právo dvou výročních trhů.¹⁵¹ Z dochovaných výpisů královských register přitom vyplývá, že toto povýšení nastalo v důsledku přímluvy Jana u krále.¹⁵² Roku 1506 bylo poté Vladislavem přiznáno i clo z projíždějících vozů, opět díky Janově iniciativě.¹⁵³

Dále pak byl součástí panství rovněž hrad Trosky, zde ale Šelmberk příliš nepobýval a jako své hlavní sídlo v Čechách si zvolil právě hrad Kost, která byla výhodná i svou polohou poblíž Prahy.¹⁵⁴ Jak již bylo na začátku práce zmíněno, Jan ze Šelmberka je původem moravský šlechtic a jeho povinnosti v Praze ho často nutily zůstat poblíž, a tudíž je odůvodněné se domnívat, že právě z tohoto důvodu zakoupil i panství Kost. Obdobným příkladem je také Vilém z Pernštejna, který zakoupil roku 1491 panství Pardubice.¹⁵⁵

Především na základě *Ottova slovníku naučného* nadále víme i o slezském hradě Fürstenstein, který Janovi v roce 1472 daroval král. Avšak na základě formulace ve slovníku se můžeme domnívat, že nešlo o pouhý dar, ale král byl

¹⁵¹ Zdeňěk Lev z Rožmitála co poručník prodává Janovi z Šelnberka hrad a panství Kost, 1497 Jun. 2., in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 562–564.; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*, Praha 1997, s. 90.

¹⁵² Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 74, 36b, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 571.

¹⁵³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*, Praha 1997, s. 90.

¹⁵⁴ Podrobnosti spolu s rozsáhlejším seznamem všech majetků patřících k panství Kost podrobněji v: Zdeňěk Lev z Rožmitála co poručník prodává Janovi z Šelnberka hrad a panství Kost, 1497 Jun. 2., in: AČ 5, ed. František Palacký, Praha 1862, s. 562–564.; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*, Praha 1997, s. 70.

¹⁵⁵ Více informací o tomto prodeji a popis pardubického zámku lze nalézt v: August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 1. Chrudimsko*, Praha 1997, s. 35–36.

nucen hrad věnovat jako splátku svého dluhu.¹⁵⁶ Z korespondence mezi Janem ze Šelmberka a Petrem z Rožmberka z roku 1500 současně vyplývá, že se Jan rozhodl toto panství téhož roku prodat a uvažoval o koupi Rohozce od Adama Tovačovského. Podstatný je ovšem Janův krátký popis panství v dopise, kde upozorňuje nejen na jeho umístění ve Svídnickém knížectví, ale zdůrazňuje i finanční výtěžek z jeho vlastnictví, samotný popis proto vyznívá velice pochvalně.¹⁵⁷

Za zmínku stojí také panství Kostomlaty, které Jan držel a jehož předchodcem byl od roku 1493 Vladislav Jagellonský, peníze na koupi však získal právě od Jana, kterému celý majetek Kostomlat daroval v roce 1495.¹⁵⁸ Později opět Jan získal i několik privilegií jako v případě Sobotky, například roku 1498 Labe a lesy proti Kostomlatům nebo roku 1499 právo na přívoz přes Labe.¹⁵⁹

I v tomto příkladu mimo jiné můžeme spatřovat důkaz a oprávnění k tomu tvrdit, že Jan ze Šelmberka byl spolu s Vilémem z Pernštejna jedním z dalších králových věřitelů. Dokládají to i některé zmínky ve výpisech královských register, kde král dává kupříkladu výplatu z vsi Nemyslovic, hradu a městu Dubu, vsi a dvoru Šestajovicích či právo na tři kopy týdně z královské mincovny.¹⁶⁰

Janův majetek se tedy v důsledku jeho výkonu významných úřadů a zároveň pobytu u dvora značně rozšířil, a to i z iniciativy krále, od kterého získal velké množství menších nemovitostí či prosperující panství Fürstenstein. Typická je také Janova další snaha o povýšení těchto majetků na základě agitace u krále, který následně těmto statkům vydal velké množství různých privilegií.

¹⁵⁶ Tato část spolu s jednoduchým rodokmenem Jana a stručným přehledem dalších jeho majetků v: *Ze Šelmberka*, in: Ottův slovník naučný 24, Praha 1906, s. 580.

¹⁵⁷ *Jan z Šelnberka Petrovi z Rosenberka: opět o hejtmanství a o žádosti své prodati panství Fürstensteinské v Slezích, V Praze 1500, 9. Aug.*, in: AČ 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890, s. 98–99.

¹⁵⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*, Praha 1997, s. 352.

¹⁵⁹ *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 24, 16b*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 568.; *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 215, 114*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 577.

¹⁶⁰ *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 31, 19*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 569.; *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 160, 82b*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 575.; *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 356, 195b*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 584.; *Výpisy z českých register královských r. 1498 do 1502, 331, 182*, in: AČ 6, ed. František Palacký, Praha 1872, s. 583.; Samozřejmě nejde o výčet všech, existují i další privilegia, převážně opět ve Výpisech z českých královských register.

Závěr

Jan ze Šelmberka se narodil roku 1447 jako syn Jaroslava ze Šelmberka a Veroniky z Boskovic. Ze dvou manželství zplodil dohromady 6 dětí, a to se svou první manželkou Johankou ze Stráže. Ta Janovi roku 1480 porodila syna Jaroslava, o kterém se posléze dozvídáme z pozdějších pramenů, nahradil totiž Šelmberka po jeho smrti ve funkci nejvyššího komorníka Království českého. Díky tomuto sňatku pak získal i rozsáhlejší majetky, které ještě rozšířil sňatkem s Johankou z Krajku roku 1500. Jan je často stylizován do pozice významného šlechtice vynikajícího hlavně svými dobrými mravy, vznešeností a dále výbornými vyjadřovacími schopnostmi, které se často stávaly prostředkem dosažení jeho cílů.

Samotná bakalářská práce je nicméně pojata jako sonda do tří podstatných úřadů Jana, které nejvíce formovaly jeho kariéru a díky kterým se honosil nejen značným vlivem ve společnosti, ale i bližším vztahem s králem Vladislavem II. Jagellonským. Jedná se především o úřady nejvyššího kancléře Království českého, nejvyššího komorníka Království českého a posléze o postavení člena královské rady. I přes zmíněný nedostatek pramenů k bližšímu popisu a určení počtu členů Vladislavova dvora je prokázaným tvrzením, že jedním z poměrně stálých členů dvora byl Jan ze Šelmberka, a to na základě právě těchto tří významných funkcí, které u královského dvora vykonával.

Pro Janovu politickou kariéru je podstatné hlavně jeho členství v královské radě, která de facto vládla spolu s panovníkem, jehož také částečně omezovala. Na jejím složení je však zvláštní fakt, že převažovali členové z řad nižší šlechty, a naopak úplně opomenutí byli zástupci měst. Nejpodstatnější Janův přínos můžeme spatřovat především v otázce náboženské tolerance, zahrnující nejen řešení sporů mezi katolíky a zastánci pod obojí, ale i problematiky Židů a Jednoty bratrské.

Do obou společensky podstatných témat své doby přitom Jan ze Šelmberka výrazně zasáhl a František Palacký ho spolu s jeho politickým partnerem Vilémem z Pernštejna považuje za hlavní iniciátory Kutnohorského náboženského míru. To posléze potvrzují i další historici, mezi nimiž lze zdůraznit Josefa Macka, pro něhož je jagellonská éra hlavním tématem. Napříc tomu

se nezachovaly vlastně žádné pramenné důkazy a osobnost Jana je často opomíjena i v literatuře v rámci kapitol zabývajících se tímto tématem.

Dále co se židovské problematiky týče, Jan se často zasazoval o zlepšení jejich podmínek v království a poskytnutí jim jakési státní ochrany. Neméně důležitá je poté jeho účast na Vladislavském zřízení zemském, které on sám ale neinicioval. Jan zde vystupuje hned ze dvou pozic, konkrétně z úřadu kancléře, který měl tvůrcům Vladislavského zřízení poskytnout potřebné registry královské kanceláře a všechny knihy zemských desek, anebo také v roli podněcovatele jednotlivých nařízení, nikoli však zákoníku jako celku. Iniciuje například část týkající se neplatnosti slibů, ke kterým byl někdo nucen, či opatření řešící lichvu.

Jako první a zároveň nejpodstatnější v Janově kariéře je úřad nejvyššího kancléře Království českého, který zastával v letech 1479–1503. Na základě výčtu Janových kompetencí, které v úřadu kancléře měl, je pak vyvoditelný zejména jeho vliv na krále Vladislava II. Jagellonského, se kterým také úzce spolupracoval. To souvisí s činností kanceláře, která se nejen starala o panovníkovy důležité dokumenty, ale současně také vydávala příslušné listiny dle pokynu krále či královské rady. K úřadu se dochovalo také nejvíce písemností, proto je možné toto období Janova života poměrně podrobně zmapovat a vyvodit patričné závěry včetně právě markantního působení na rozhodnutí panovníka.

Z těchto pramenů víme, že Jan ze Šelmerka měl řadu pravomocí a ty mu umožňovaly znalost chodu nejen celého dvora, ale zároveň orientaci v jednotlivých úřadech. Současně byl jedním z prvních, kteří znali králova rozhodnutí a mohl tedy určit budoucí uspořádání úředníků, které popisuje roku 1502 ve svém dopise Jindřichovi z Hradce dříve, než s ním byli obeznámeni všichni ostatní. K tomu mohla přispět i skutečnost, že figuroval v roli jakéhosi zprostředkovatele mezi Vladislavem Jagellonským a ostatními úředníky v zemi. Těm nadále uděloval i různé výsady stejně tak jako analogicky i v případech českých šlechticů.

Z postu nejvyššího kancléře Království českého měl dále právo zasedat u soudu zemského a též komorního, kde byl velice aktivní, a současně měl velký vliv na obě instituce a jejich rozhodování. Tuto skutečnost utvrzují prameny i Janův současník, Bohuslav z Lobkovic, díky němuž víme nejen o velice

chvályhodných vlastnostech Jana, ale právě i o důležitosti jeho slova u zemského soudu. Jako jednoho z dvanácti přísedících můžeme Jana rovněž nalézt u komorního soudu, přičemž Janova účast na jednáních této instituce je až vzorná, v letech 1479–1490 byl totiž nejčastějším přísedícím u soudu vůbec.

Často pobýval taktéž v Uhrách na pravidelných návštěvách u krále, kam ho zval sám Vladislav Jagellonský, s nímž projednával důležité otázky ještě před jednáním na sněmech v českých zemích. Na české sjezdy a důležitá setkání byl pak Jan několikrát vyslán jako zástupce krále a sám Vladislav jeho činnost zhodnotil jako velice úspěšnou. Asi nejpodstatnější Janovou pravomocí byla proto úloha spojky budínského dvora s českými zeměmi. Je proto odůvodněné domnívat se, že právě funkce nejvyššího kancléře Šelmberkovi zajistila tak značnou moc, kterou disponoval, a na základě jejího úspěšného výkonu mu byl posléze svěřen i úřad nejvyššího komorníka Království českého od roku 1503.

Ten byl považovaný za jeden z nejdůležitějších u královského dvora se značným vlivem na panovníka, kterým disponoval Jan už ve funkci nejvyššího kancléře. Na tento úřad poté navázal i jako nejvyšší komorník, a to v roli jakéhosi zástupce v době absence nového kancléře. Tomu nadále pomáhal například i s prosazováním Vladislavových zájmů na sněmech či mezi šlechtou. Právě na nejmocnější šlechtice měl totiž značný vliv a byl jimi považován za váženou autoritu.

Velice aktivní byl také na jednáních zemského soudu, stejně jako v úřadu kancléře a obdobně Jan neustále navštěvoval krále Vladislava u dvora v Budíně, s nímž řešil kupříkladu otázku náboženství nebo nové uspořádání úředníků v rámci království, jmenovat můžeme třeba post nejvyššího purkrabího. Díky Janovým úspěchům pak lze odvozovat i svěření úřadu nejvyššího komorníka v roce 1507 jeho synovi Jaroslavovi, jak již bylo podotknuto. Jeho činnost coby komorníka je nicméně, oproti úřadu kancléře, podstatně méně zachycena, což je způsobené i zásadně odlišnou délkou doby výkonu obou postů. Nezodpovězena však zůstává otázka, jak se Jan, poměrně nevýznamný moravský šlechtic, dostal ke královskému dvoru, kde mohl budovat tak slibnou kariéru. Podstatnou skutečností je zvláště pak Janův moravský původ, „korvínovská Morava“ byla totiž pro Vladislava Jagellonského klíčová, stejně jako spojení s místními

šlechtici, mezi nimi Janem ze Šelmberka. Pro pány z Boskovic, s jejichž rodem byl z matčiny strany spřízněn i Jan, je přitom typické naopak jejich sympatizování s Matyášem Korvínem, hlavně v osobě Tase z Boskovic či Václava z Boskovic. Možná i proto bylo pro Vladislava tak podstatné spojenectví se Šelmberkem a ten díky svým dalším činnostem ve prospěch Vladislava Jagellonského získal první ze svých úřadů, post nejvyššího kancléře Království českého.

Mezi tyto aktivity můžeme zahrnout převážně jednání o míru mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským. Jan se zúčastnil třeba shromáždění v Brně a k 7. březnu 1478 je dále datována první zpráva o Janovi, tentokrát už oficiálně v pozici Vladislavova podporovatele. Byl přítomný i u olomouckého sjezdu a jeho pečeť byla připojena na Olomoucké smlouvě, jako jednoho z hlavních přívrženců Vladislava. K Janovým úřadům u královského dvora se úzce váží některé jeho majetky, za nejzásadnější můžeme považovat panství Kost, které Jan koupil roku 1479 i s přilehlými pozemky včetně městečka Sobotka, jemuž posléze zajistil značná privilegia u krále. Dle analogie s panstvím Pardubice v případě Viléma z Pernštejna je pravděpodobné, že toto panství koupil záměrně kvůli své často nutné přítomnosti u dvora.

Na základě výkonu všech jeho úřadů získal i další majetky, jako například Kostomlaty, slezský hrad Fürstenstein nebo výplaty z několika králových majetků. Spolu se skutečností, že Vladislavovi věřitelé jsou často současně také bohatí členové královské rady, se lze domnívat, že rovněž Jan mohl být jedním z nich, a to nejen díky jeho značnému majetku a členství v královské radě, ale i na základě těchto výplat. Jana ze Šelmberka bychom tedy mohli charakterizovat jako velice tolerantního umírněného katolíka, vstřícného též k jinověrcům v království a jako velice vzdělaného a váženého šlechtice své doby.

I přesto, že pocházel ze starého a nepříliš významného moravského rodu, dokázal vybudovat nejen obrovské panství čítající velké množství nemovitých majetků, ale i obdivuhodnou kariéru u královského dvora. Jana můžeme tedy považovat nejen za jednoho z nejbohatších šlechticů, ale zároveň i nejvlivnějšího, pod jeho vlivem byl poměrně značným způsobem i sám král Vladislav II. Jagellonský. Jeho působení se projevilo v nejednom důležitém rozhodnutí

a nejedné podstatné listině, i přes veškeré tyto poznatky však není historiky dostatečně doceněn a prezentován.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4182, sig. 3484.

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4087, sig. 3405c.

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4107, sig. 3420b.

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4108, sig. 3420c.

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4072, sig. 3392.

Edice

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 4, ed. František Palacký, Praha 1846.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 5, ed. František Palacký, Praha 1862.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 6, ed. František Palacký, Praha 1872.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 7, ed. Karel Köpl, Praha 1887.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 8, ed. Josef Emler, Praha 1888.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 9, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1889.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 9, ed. František Tischer, Praha 1889.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 10, ed. František Dvorský, Praha 1890.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 10, ed. Antonín Rezek, Praha 1890.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 10, ed. František Tischer, Praha 1890.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 11, ed. Antonín Rezek, Praha 1892.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 11, ed. František Tischer, Praha 1892.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 12, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1893.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 16, ed. František Dvorský, Praha 1897.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích, díl 19, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1901.

Libri citationum et sententiarum 5/1–2 (1475–1494), ed. Vincentius Brandl, Brno 1888.

Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), edd. Petr Kreuz – Ivan Martinovský – Jana Vojtíšková, Praha 2007, s. 526.

Literatura

ADAMOŤ, Karolina, *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1437–1526. 2. díl. Jagellonské Čechy (1471–1526)*, Praha 2012.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Soud komorní za krále Vladislava II.*, Právník. Časopis věnovaný vědě právní i státní 34, 1895, č. 1, s. 1–12.

ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české 6*, Praha – Litomyšl 2007.

DRAGOUN, Michal – MAŤA, Petr, *Komorní soud za Vladislava Jagellonského (1471–1488)*, Sborník archivních prací 47, 1997, č. 2, s. 255–292.

FIALA, Zdeněk, *Komorník a podkomoří: (pojednání o počátcích a vzájemném poměru obou do konce 13. století)*, Sborník historický 2, 1954, s. 57–82.

- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011.
- KALVASOVÁ-VOPATOVÁ, Václava, *O listinách a kanceláři Jiřího z Poděbrad (1458–1471)*, rigorózní práce, FF UK v Praze, Praha 1979.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v Českých zemích (1471–1526). Díl 1. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992.
- MACEK, Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MALÝ, Karel, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010.
- MARTINOVSKÝ, Ivan, *Vznik a počátky Vladislavského zemského zřízení*, in: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619)*, edd. Karel Malý a Jaroslav Pánek, Praha 2001, s. 11–266.
- MILOTINSKÁ, Hana, *Nekonvenční ženy Jagellonské éry. Johanka z Krajku*, bakalářská práce, PdF UHK v Hradci Králové, Hradec Králové, 2015.
- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů*, Praha 1931.
- PALACKÝ, František, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška*, Praha 1941.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 1. Chrudimsko*, Praha 1993.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 2. Hradecko*, Praha 1994.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*, Praha 1997.

TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy 9*, Praha 1893.

TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy 10*, Praha 1894.

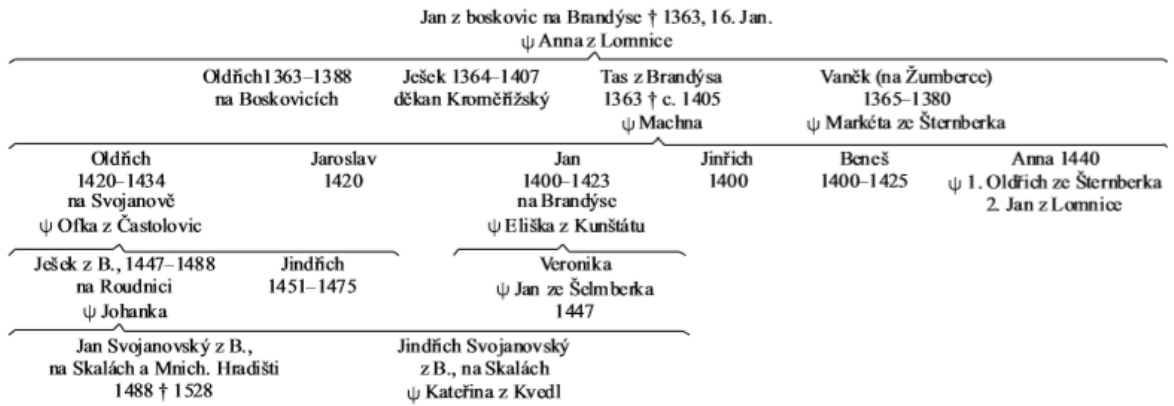
VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2012.

Ze Šelmerka, in: *Ottův slovník naučný 24*, Praha 1906, s. 579–580.

Přílohy

Obr. č. 1

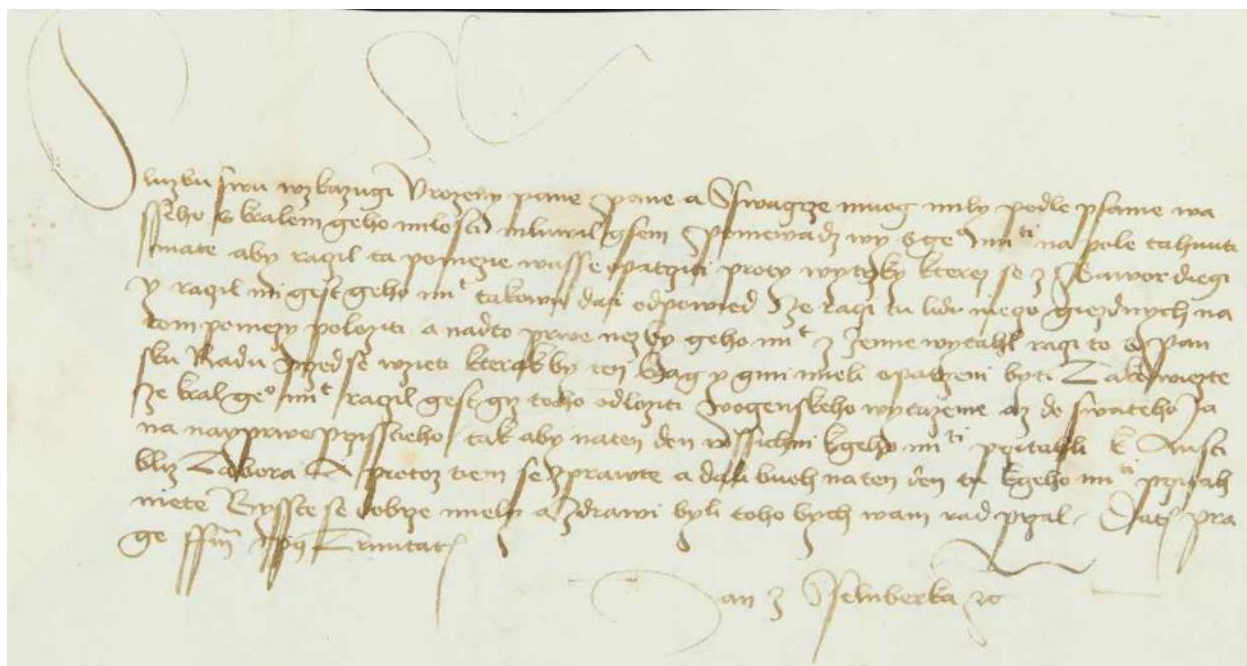
Vývod Brandýských a Svojanovských z Boskovic.

Rodokmen Janovy matky Veroniky z Boskovic podle A. Sedláčka.

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. Chrudimsko*,
Praha 1993, s. 123.

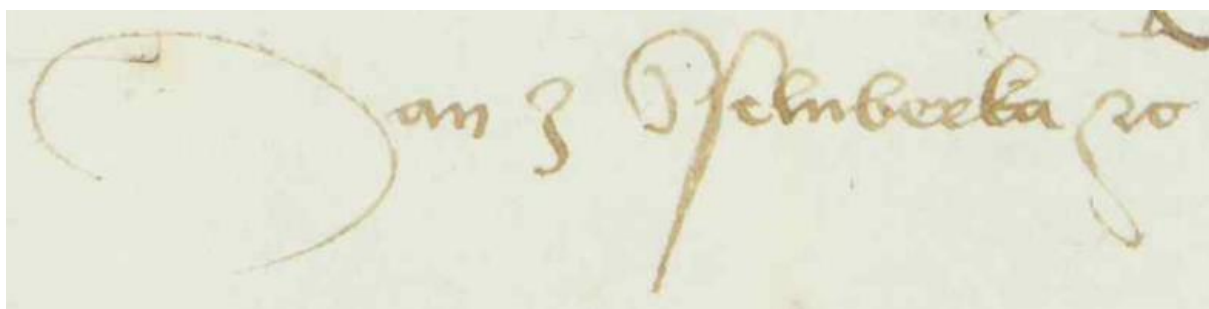
Obr. č. 2

Listina od nejvyššího kancléře Jana ze Šelmberka pro Jindřicha ze Švamberka o obsazení hranic s Bavorskem z roku 1492.

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4072, sig. 3392, dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/cs/118790>

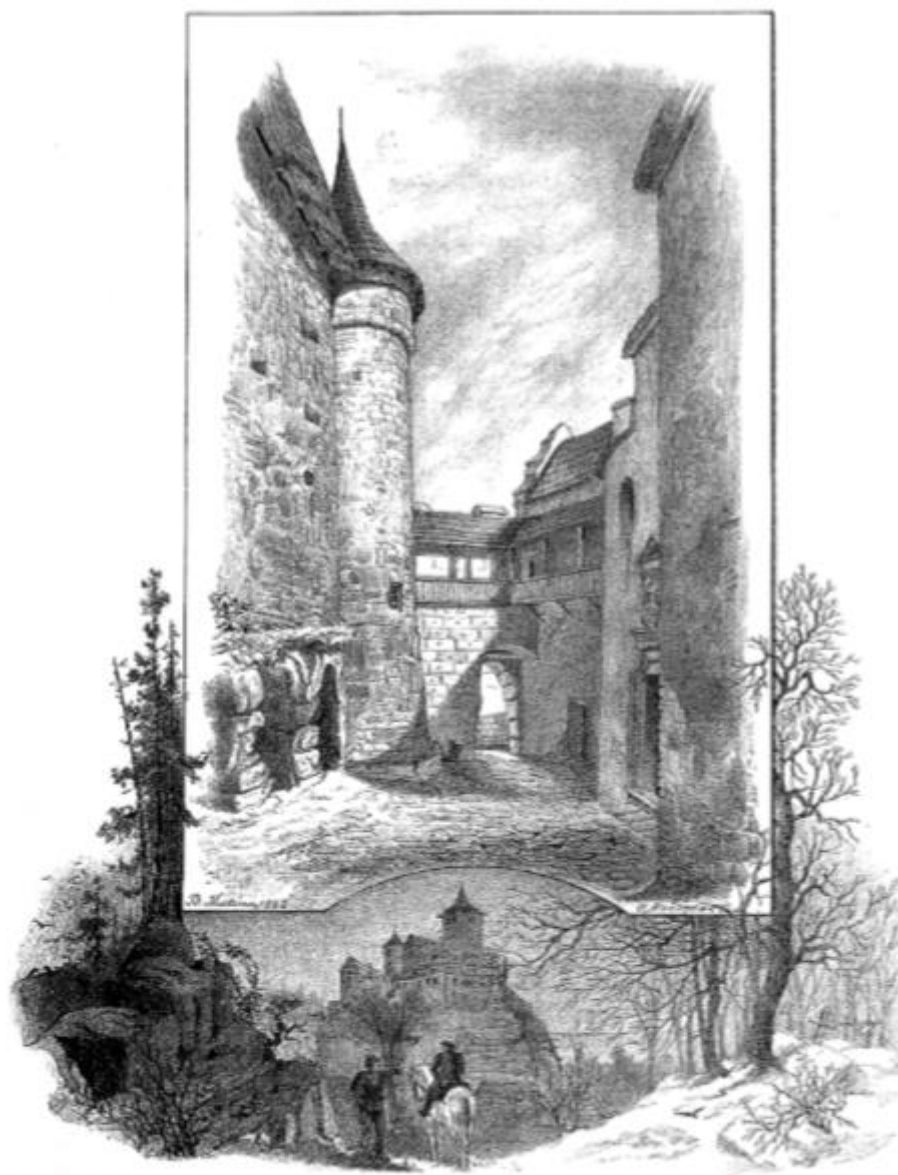
Obr. č. 3

Podpis Jana ze Šelmberka na stejné listině.

SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, 1216–1659 (1696), inv. č. 4072, sig. 3392, dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/cs/118790>

Obr. č. 4

Hrad Kost.
Kreslil B. Kutina

Vyobrazení hradu Kost od B. Kutiny z konce 19. století, kde Jan často pobýval.
August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*,
Praha 1997, s. 89.

Obr. č. 5

Erb pánů ze Šelmberka na horním dvoře Kostském.
Originál z pískovce as 2 metry dlouhý. (Str. 83.)
Kreslil Jan Prousek.

Dochovaný erb rodu ze Šelmberka na hradu Kosti.

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 10. Boleslavsko*,
Praha 1997, s. 87.